Ілія Сурічев.

Осінні Скрипки

ПЄСА НА ПЯТЬ ДІЙ.

ПЕРЕКЛАВ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Йосип Стадник.

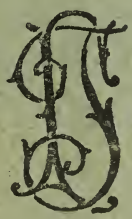

ЛЬВІВ—КИЇВ. 1921.
ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА „РУСАЛКИ“.
ВИПУСК VI.

ІЛІЯ СУРГУЧЕВ.

ОСІННІ СКРИПКИ

ПЄСА НА ПЯТЬ ДІЙ.

ПЕРЕКЛАВ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

ЙОСИП СТАДНИК.

ЛЬВІВ—КИЇВ 1921.
ВИДАВНИЦТВО „РУСАЛКА“.

ПРАВА ПЕРЕКЛАДЧИКА ЗАСТЕРЕЖЕНІ.

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИҐІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА
під управою Ю. Сидорака.

891.74
S961
Ool.

ДІЄВІ ОСОБИ:

ЛАВРІВ, ДМИТРО ІВАНОВИЧ — адвокат,
ВАРВАРА ВАСИЛІВНА — його жінка,
ВІРА — їх дочка,
БАРАНОВСЬКИЙ, ВІКТОР ІВАНОВИЧ — адвокат,
МАРУСЯ — покойова,
ВАСИЛЬ — швейцар,
ГОСТІ.

ПЕРША ДІЯ.

Неділя. Ранок під 12 годину. Ясний, прозорий день вересня. Їдальня; велика, висока кімната. Праворуч великі, широкі вікна у вісім шибок. Перед вікнами дерева, з яких уже летить листя. Соняшні проміння вливають ся косо. На помості косі тіни від рам.

Дмитро Іванович *(Скінчивши снідання, сидить у вигідному плетеному кріслі. Перед ним з прискавкою в руках стоїть Варвара Василівна. Довкола ліки. Ще заки завіса йде в гору, чутно, як у дальших кімнатах грає хтось „Осінню пісню“ Чайківського).*

Варвара *(перебиває мовчанку).* Ну, Дмитре? Ти граєшся з моєю терпеливістю.

Дмитро. Стрівай, Варочко, стрівай... Дай послухать... Віронька так хороше грає... з таким чуттям... Мені здається, що в неї справжний музикальний талан...

Варвара. А мені здається, що вона грає для отсього смішного офіцира, що стоїть праворуч... Він день-у-день жде на неї, проводить... І зараз ось: провів її з церкви, а сам заховався за паркан і крадькома дивиться у вікна.

Дмитро. А вона знає про се? Як ти думаєш?

Варвара. Щеб пак! А ти думаєш, що вона для нас грає „Осінню пісню?“ І вікно її відчинено. І холоду не боїться. Сеж вересень.

Дмитро. От краса! От молодість! Ти подумай тільки: яка молодість! Дівчина грає осінню пісню! Грають єї прекрасні осінні скрипки! Подивися у вікно: листя падає, хмари повільно пливуть по небі, летять птахи у вірей... І кожну ніжну душу огортає сум, — вона чує, як грають скрипки осінні... На весну—флети, у літі—сурми, а лише осінь вибрала собі скрипки... А в низу стоїть офіцир і слухає, і любить...

Варвара. О, о! Вихилився... О—о! Закрутив вус!... Тепер увесь заслухався!

Дмитро. Га, молодість! Куди вже нам до того!

Варвара. Ну, годі!... Давай очі, Дмитре!...

Дмитро. Ще хвилиночку... Ну, ще одну... Цить. Слухай. *(Мовчанка. Друга частина „Осінної пісні“ — сильніще).* І ти, Варонько, вже осіння, але прегарна... І у твойому життї, і у твоїй душі скрипки почали вже свою мельодію... І я гор-

дий тим, що усе життя ти любила мене... Усе життя ти вела мене по квітах.,. І ось зараз ти завяжеш мені очі, і я у пітьмі бачити му тебе, — на протязі усіх тих 15 років...

Варвара *(поквапно, думаючи про своє)* Ну, кинь сі мрії, голубчику. Давай очі... *(запускає йому очі краплями).*

Дмитро *(підставляючи очі).* Прегарна весна змінилася у прегарну осінь.

Варвара. Егеж, мій друже... Прегарна весна змінилася у прегарну осінь; а у віщо зміниться прегарна осінь?

Дмитро. Боляче! Щипає!

Варвара. Нічого, нічого, потерпи. *(Завязує йому очі перевязкою).*

Дмитро. Як боляче!

Варвара. Нічого, мій друже! Ще осталося усього три дні походить з повязкою... А потім знов усе гаразд буде! *(Павза, кінчить перевязку).* А у віщо зміняється прегарна осінь? Ти не дав відповіди.

Дмитро. А прегарна осінь зміняється у холодну, білу, мудру зиму. Наша зима—мудра зима. Єсть мудрість у її спокою, у тому широкому білому спокою.

Варвара. А спокій сей не білий, лише сивий. *(Кажучи, збирає і ховає ліки).*

Дмитро. А хибаж сиве, срібне не краса?

Варвара. Краса—красою, мій друже, але...

Дмитро. Що „але“?

Варвара. Так собі.

Дмитро. А всеж таки?...

Варвара. Нічого... Ти голубчику, настроєний сьогодня на ліричний тон. Може ще пити меш чай? *(підводить його до стола. Він сідає).*

Дмитро. Ні, не хочу. Мерсі.

(Варвара дзвонить, входить прислуга).

Варвара. Панночка ще не переодяглася?

Маруся. Кінчають. Почта. *(Кладе на стіл газети і письма).*

Варвара. Марусе, прибирайте зі стола.

Дмитро. Панночка! Віронька-панночка! Добре ми тоді зробили, що взяли її на виховання... Як пусто було-б тепер у нашому домі!

Варвара *(переглядає почту).* На твою адресу гроші і письмо.

Дмитро. Гроші мабудь від Єґорушкіна

Варвара, А письмо тутешнє.

Дмитро. Прочитай, будь ласка...

Варвара *(розрізує конверт).* Якийсь дивний почерк... *(читає).* Високоповажаний Дмитре Івановичу! Вибачте будь ласка, що я, хоч незнайомий вам, дозволяю собі турбувати вас, але вірте мені, що тільки почуття сумління примушує

мене повідомить вас... *(нараз замовкла. Мовчки швидко кінчить читати).*

Дмитро. Ну, чогож ти...?

Варвара *(намагаючись закрити збентеження).* Ах, все се дурниця!

Дмитро. Але в чому річ? Від кого письмо?

Варвара. Не знаю.

Дмитро, Подивися на підпис.

Варвара. Підпису не має.

Дмитро. Анонім?

Варвара. Егеж.

Дмитро. Дай мені його *(простягає руку).*

Варвара. Лиши се, Дмитре... Письмо се глупе і підле. Ти знаєш, як небезпечно тобі хвилюватися... А воно тільки без потреби роздратує тебе.

Дмитро. А всеж таки я хочу знати. Дай письмо.

Варвара. Не дам.

Дмитро. Е, вибачай. Письмо моє? Письмо се адресоване до мене?

Варвара. Дурацький і брудний анонім.

Дмитро. Так коли анонім, — чогож тобі хвилюватися, я виразно чую, як твій голос тремтить.

Варвара. Коли так нежданно... Ну, ти розумієш? Скрито,.. обіллють тебе помоями... Господи, в такий ясний чудовий день..,

Дмитро. Слухай! Твої слова хвилюють мене більш, ніж саме письмо...

Варвара. Ну, розумієш? Якийсь нікчема, — звичайний провінціяльний нікчема, уважає за обовязок свого сумління розплющити тобі очі...

Дмитро. На щож?

Варвара. Він пише про якісь мої зносини з Барановським. Ти розумієш?

Дмитро *(здивовано).* З Віктором Івановичем?

Варвара. Егеж, з Віктором Івановичем. Віктор Іванович наш старий приятель, ми завжди і майже всюди буваємо разом, він звичайно заходить до нас, він через пять років, був твоїм помічником і ось тепер незнайомий добродій лічить „обовязком свого сумління розплющити тобі очі“ *(підкреслює).* Ось воно, те твоє письмо, — адресоване до тебе... прочитай сю нікчемність. Знаю, що се дурниця, але в мене якось нерви... Хто посмів? Хто зважився?...

(Вбігає Віронька і зразу зупиняється, побачивши схвильовані обличчя).

Дмитро. Віронько! Стрівай, голубко, на хвилинку... у нас тепер розмова; ти можеш помішати...

Віра. Так ви, мамочко, пришліть каву у мою кімнату.

Варвара. Через пять хвилин я покличу тебе сюди... Ми зараз скінчимо...

Віра. Чудесно *(йде до себе).*

Дмитро *(перевується).*

Варвара. Я бачу, що ти схвильований. Я справді зробила дурницю: не треба було читати тобі сього письма.

Дмитро. О, вибачай! Письмо, хоч воно й анонімне, але воно адресоване до мене?

Варвара. Ах, ти, як бачу, береш справу з тим письмом дуже серйозно?

Дмитро. Справа ся дрібна, — і зовсім не серйозна, — але мене дивує, чого се ти, така зрівноважена, спокійна жінка, так раптовно якось неприродно схвильована? Я виразно чую, як твій голос тремтить... Очі мої закриті, але мені здається, що я добре бачу, як паленіє твоє лице, як тремтять твої руки...

Варвара. Ах, дозволь, Дмитре. Невже ти не можеш, чи не хочеш зрозуміти! Ах, Боже мій! Кудиж поділася твоя чуткість, твоя тонкість? Ти зрозумій. Ми з Барановським справді буваємо скрізь у купі. Твоя хворість прикувала тебе до дому, а ми з ним ходимо на вечерки до театру, декількі разів самі улаштовували добродійні вистави, концерти і може воно справді здається нашому городови незвичайним, диким. Провінціональне болото робить своє... Ми сидимо тут, нічого не знаючи, любуємося осінним днем...

Дмитро *(гірко).* Слухаємо осінню пісню.

Варвара. Егеж, слухаємо осінню пісню, а якийсь нікчема купив за копійку лист паперу, за копійку конверту і пише ось яку підлоту! І врешті—решт який кінець? Дві людини, що 15 років жили у злагоді і спокою, стоять ось проти себе і в їх відносинах, таких теплих, таких простих, вкрадається нараз якась стіна...

Дмитро *(усміхаючися).* Дві людини, що жили в злагоді і спокою...

Варвара. Егеж. Яж так і сказала?

Дмитро. Авжеж, авжеж, ти так і сказала. Ти саме так і сказала? Авжеж, що жили у злагоді і спокою!

Варвара. Ну, чогож ти підкреслюєш се з такою іронією?

Дмитро. Варко! Голубко! Ти подумай тільки, який се жах! Що жили в злагоді, спокою... Виходить, я помилився. Яж думав, що у нашому спільному життю єсть дещо більше, ніж ся злагода і спокій.

Варвара. Як бачу, ти, Дмитре, хочеш просто чіплятися слів. Можливо, що з гарячу я не підбираю тих слів, яких треба, але з твого боку се не великодушно.

Дмитро *(перебиває).* Ах, голубко, часто з гарячу людині з язика зривається правда...

Варвара. Дмитре, ти сердиш мене...

Дмитро. Я тебе не серджу, Варочко, — але я хотівби, щоби у нашому житті була й любов, любов, Варочко! А не лише злагода і спокій.

Варвара. А хибаж її не має?

Дмитро. Варочко! Голубочко. Ти знаєш, який я нещасливий. Ти знаєш, що я може й на порозі сліпоти, що може вже близько моє горе—каліцтво... Каліка.. Варочко! Я знаю, що сей лист—погань, тож щоби покінчити з тим раз на завжди, я поставлю тобі одне питання. Дозволиш?

Варвара. Хоч двацять, — будь ласка...

Дмитро *(хвилюючися).* Скажи мені...

Варвара. Тільки, ради Бога, не хвилюйся... Напийся ось води *(подає).*

Дмитро. Не буду, не буду, голубко, Варочко, не буду *(пє воду)* Тепер я зовсім спокійний *(хвилюється по давньому).* Скажи мені, як тоді... Памятаєш, як у той тихий літний вечір, на Дніпрі, коли ти не була ще моєю жінкою. Коли я тільки шо поцілував твої очі, — у перве поцілував твої очі, такі прекрасні очі? Скажи мені: ти любиш мене?

Варвара *(замітно затремтіла).* Егеж, люблю...

Дмитро *(схвильовано).* Се не те! Не те! Не ті інтонації, не так, Варочко, не так! О, я гаразд памятаю, як тоді бренів твій голос! О, тоді й була любов! А тепер зовсім не те. Тепер *(нервово сміючися).* Злагода і спокій. Тільки злагода і спокій.

Варвара *(стає побіч нього і гладить його волосся).* Слухай, Дмитре, заспокійся... Заспокійся! Ну, тиж говориш нісенітниці. Ти просто не хочеш розуміти найбільш звичайну річ. Ну, щож се таке? Ну, деж, голубчику, твоя чутка, ніжна душа? Де твоє миле, ласкаве серце? Дмитре, голубчику! Ну, деж вони? Ну, зрозумій ме! Так се все одно, як би я вийшла на вулицю і мені якийсь нікчема плюнув у лице... А ти хочеш, щоби я була спокійна і щоби у мойому голосі були ті самі інтонації, як у той вечір, як 15 років тому. Ти просто не хочеш бути справедливий, Дмитре мій гарний, мій славний Дмитрусю!

Дмитро *(зворушений).* Дмитрусю!

Варвара. Дмитрусю! *(мала зупинка. Він зворушений. Не може найти слів, гладить її руку, дескільки разів цілує її долоню, пальці).*

Дмитро *(тепло).* Ну, поцілуй мене... Сильно, сильно... Слова обманули, цілунок не обманить...

Варвара *(холодно ухиляючися).* Знов проба?

Дмитро *(лагідно, але тепла уже нема).* Поцілуй мене... я не бачу тебе, — я хочу тебе почути...

Варвара. Пізніще, Дмитре... Дай, нехай я трохи заспокою себе. А зараз не муч мене... Ради Бога...

Дмитро *(косо усміхається вже з неприродною лагідністю).* Та я й не мучу. Хиба я мучу тебе? Я бачу, я відчуваю твою душу. Я бачу, як тобі зневажливо, бачу і хочу за-

спокоїти тебе, мою любу, дорогу. Ну, не хочеш ти підійти до мене, — я піду до тебе *(встає, іде, намацуючи дорогу)*. Не підійшла гора до Магомета, — Магомет підійшов до гори.

Варвара *(з острахом слідкує, як він наближається)*. Ось, ось я. Ось тут...

Дмитро. А, ти онде? осьдечки? *(підходить, намацуючи голову)*. Голубко! Я хочу бачити тебе! Я скину повязку.

Варвара. Не вигадуй, Дмитре. Господи! От горенько! Єще три—чотири дні і тоді скинеш...

Дмитро *(жагуче цілує її)*. Ось бачиш, як я цілую тебе. Бачиш, як сильна моя любов? Ану но, скажи: що змінилося в мені з того часу, з того вечора на Дніпрі?

Варвара *(тихо, крізь скриті сльози)*. Ти, Дмитре, знущаєшся... Я не ждала від тебе...

Дмитро. Я? Знущаюся? Ти не знаєш, що говориш! Я знущаюся?

Варвара *(нова гадка, за яку чіпляється)*. Егеж, ти знущаєшся. Ти не віриш мені. Ти дознавать мене хочеш. Яким правом, дозволь спитати? Тобі бажається якихсь давних інтонацій, поцілунків. Ти не віриш мені. Яким правом? Є в тебе підстава до зневіри? Ти вимагаєш доказів?

Дмитро *(мягко)*. Дозволь, Варочко. Я не вимагаю ніяких доказів. І якіж докази можуть бути?

Варвара *(перебиває)*. Докази? Є докладні і ясні, як день, — докази того, що се письмо — нікчемна брехня.

Дмитро. Ще раз кажу: я не вимагаю доказів.

Варвара. Ти не вимагаєш доказів? Ти, Дмитре, забуваєш, що кажеш! А вимоги цілунка? А вимоги якихсь старих інтонацій?

Дмитро *(гірко, тихо)*. Що за мова: „якихсь старих інтонацій".

Варвара. Так, так, так... Се вимоги, мій друже і вимоги — дуже виразні... І я щаслива, що в мене є докази. Щаслива, бо бачу, що се письмо отруїло тебе. Ти всеж таки втратив би спокій, — коли на моїх очах ти тратиш віру...

Дмитро. „Се письмо отруїло тебе"! Голубко. Хибаж се письмо новина для мене! Ти послухай. І раніщ і тепер дуже часто ввижаються мені сни. А тепер особливо. Знаєш, як людина сліпне, то їй ввижаються особливі сни, особливі, — якісь дивовижні, не соняшні, а такі.. як би то сказать? щоб яснішь було? якогось такого особливого, блакітнуватого світла... І усі люди, що ходять у тому світлі теж особливі... І бачиш їх душі... вони горять... Тобі може здається, що я вигадую, але се так, — се правда, Варочко. І от, давно вже я бачив тебе, осяяну таким світлом... Бачив, твою душу... І вже тоді... я страждав... страждав... але мовчав, не говорив... *(тихо)*. Тому, що... Щож я міг сказати? І... я... страждав... А се письмо...

Варвара *(по малій зупуці з гіркою насмішкою).* А се письмо, виходить, переповнило чашу!

Дмитро. Тобі смішно...

Варвара. Нічого смішного не має... Так ось що... *(сильно хвилюється).* Так, ось що, голубчику... Тільки, будь ласка, не хвилюйся знов... Я дуже жалую, що раніц не сказала тобі сього...

Дмитро. Чого?

Варвара. А ось чого... *(бажає закрити сильне хвилювання).* Барановський, розумієш? Барановський, Віктор Іванович, любить Віроньку і мабуть швидко осьвідчиться їй...

Дмитро *(здивовано).* Що? Що ти сказала?

Варвара. Що? Ти не віриш? Барановський любить Віроньку...

Дмитро. Барановський любить Віроньку?

Варвара. Егеж, Барановський любить Віроньку... Вони не сказали ще свого останнього слова і через те покищо я не хотіла тобі нічого згадувать про се... По правді сказати, се тільки їх справа. *(підкреслюючи).* Але коли тобі вже так потрібні докази, — гаразд! Тільки умова, — прошу тебе: прикидайся, що ти не знаєш нічого... Можеш пообіцяти мені се?

Дмитро. Але, стрівай, стрівай... Або я дурним став, або нічого не розумію. Барановський любить Віроньку. Стрівайно, коли? Як се сталося? Ніколи, або майже ніколи не бачив я їх у купі... Тих кілька незначних слів за обідом, кілька жартів, — сеж усе, що було поміж ними? З Віронькою завжди якісь офіцири, студенти; ось і сьогодня вона тільки-що грала одному з них „осінню пісню“.

Варвара. Так, голубчику, з Віронькою завжди якісь офіцири, студенти, а любить вона Барановського і Барановський любить її... І, здається, осьвідчини не за горами. Ну, а як що ти бажаєш збагнути, коли і як воно сталося *(з легкою насьмішкою),* бажаєш збагнути, так сказать, путі і таємниці любови, то на те я тобі кепський помічник... Як се трапилося, не знаю, коли се трапилося, я теж не знаю і мабуть про со знає тільки один Господь...

(Зупинка).

Дмитро *(мовчки схвильовано покриває цілунками її руки).* Варочко! Голубонько моя! Моя найдорожча! *(падає перед нею на вколішки).* Ну, удар мене. Прошу тебе: удар сильно! Молю...

Варвара. Облиш, заспокійся... Заспокійся... Тільки памятай: я зрадила чужу таємницю і тому будь обережний. Розумієш?

Дмитро. Ах, Господи! Ну, розумію, розумію... Тут серце тремтить від радощів, а ти... І чогоб я тепер не зробив? Так значить, ось воно, знов вернуло минуле, ось воно знов

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

зі мною, ось я обіймаю його, почуваю його тепло, — ось він знов — вечір на Дніпрі, ось вона знов — моя молодість, моє кохання, ось знов зі мною ти, моя славна, люба, моя Варочка... Ну, говори, говори швидше: любиш?

Варвара *(проводить рукою по його волоссю).* Дурненький...

Дмитро. Як давніще?

Варвара. Як давніще.

Дмитро. Як коли?

Варвара. Як тоді.

Дмитро *(сильно цілує її).* А тепер веди мене до телефона.

Варвара *(з острахом).* А се навіщо?

Дмитро. А тепер веди мене до телефона. Ваше діло — мовчать. Прошу вести мене до телефона.

Варвара. З ким же ти хочеш говорити?

Дмитро. Ах, Господи! Ну, так я й сам потраплю. *(Іде намацуючи).* Ось крісло, ось стіль! *(підспівуючи, йде дальше).* Ось крісло, ось стіл... *(говорить)* а там повинно бути вікно. *(співає)* А ось там і телефон:... *Варвара цілий час трівожно стежить за ним).*

Дмитро. Панночко! Один, нуль, вісім... Егеж, егеж. Один, по середині маленька, така маленька, кругленька нуль, а потім вісім...

Варвара. Ти дзвониш до Барановського?

Дмитро. Егеж, Варваро Василівно, до Барановського.

Варвара Слухай, Дмитре!...

Дмитро *(робить рукою заспокоюючий рух).* Се ви, Вікторе Івановичу? Здорові! здорові? Дай Боже! Чолом бю шановному добродієви. Се я, авжеж я, власною особою: подайте бідному каліці на хліб, бідному сліпцеви. *(мовчанка, слухає)* Чого? Затужили за вами, добродію. Що се ви, сякий, такий, тай он—який нас позабули? Якже се так, мільорде? Га? *(зупинка).* Ах, сьогодні збіралися? Га? Ну, от, се чудес... Се, кажу, чудесно!... Що? Роботи богато? О, Господоньку, памятайте на моє слово, всеї роботи не переробиш... Всеї роботи, кажу, не переробиш, глуха тетеря з вас! Я от робив, робив, та ось до чого доробився. Хоч сліпцем по милостині. Хочу ось Віроньку за поводатора взять. Знов погано чути? Ви постукайте пальцем по трубці *(голоснійше).* Хочу, кажу, Віроньку за поводатора взять... Егеж, егеж. І ходити му по місті, як Велізарій. Га? *(зупинка)* Слухайте, мій друже, Вікторе Івановичу! Приходьте до нас на обід! Га? Сьогодня, розуміється, що сьогодня. Я угощу вас такими цигарами, що ахнете. Кривобоков зза границі привіз. Егеж, егеж, приїхав. Приїхав три дні тому, в пятницю. Так приходьте. Ага! Розважте сліпця-каліку. Га? Добре, добре — ну, авжеж. Спасибі.. Значить, ждемо з обідом. Аддіо міо каро.. *(вішає трубку)* Ну, от, він прийде сьогодні на обід. Кланяється тобі і Віронці.

Варвара. Спасибі.

Дмитро. Пішли за ренським.

Варвара. Добре.

Дмитро. Сьогодня неділя. крамниці зачинені, так треба задним входом.

Варвара. Ну, добре, добре. Знаємо.

Дмитро. І шампанське нехай принесуть. Я хочу сьогодня погулять.

Варвара. Ну й чудесно.

Дмитро. Чудесно, чудесно... а сама забудеш.

Варвара. Іди, іди до себе. Швидко прийде начиталка. Все буде зроблено *(дзвонить. Входить Маруся).*

Варвара. Проведіть пана в кабінет, а потім прийдіть сюди.

Маруся. Слухаю пані.

Дмитро. Ну, Марусенько? Вашу рученьку, — і помандруємо помалу, щоб носа не розбить.

(Ідуть. Нараз Дмитро Іванович зупиняється).

Дмитро. Псс! Варочко! Стрівай, Марусе, стрівай... *(Зупиняються.*

Варвара. Ну, що знов? *(Зупинка)*

Дмитро *(жартовливо, таємничо).* Слухай! А якжеж офіцир?

Варвара. Господи, Ісусе Христе! Який там офіцир?

Дмитро. А от сей... Що за браму ховається?

Варвара *(Штучно весело).* Ну, тобі, Дмитре, завжди дурниці!

Дмитро. Та стрівай! Якжеж? Він-жеж стоїть? Він же проводить? А осіння пісня?

Варвара. Та іди, ради Бога! От зараз начиталка до тебе прийде!

Дмитро. Ну. ходім Марусе. *(Співає)* Ось крісло, ось стіл... *(Зупиняється)* Нічого не розумію! Хоч убий! *(Йде геть)*

Варвара *(дивиться за ним. Хвиля важкої роздуми. Декілька нервових кроків по кімнаті. Стає біля вікна).*

(Входить Маруся).

Маруся. Пані, я прийшла.

Варвара *(прокинулася від задуми, спокійно).* Ви тут?

Маруся. Тут.

Варвара. Пан в кабінеті?

Маруся. В кабінеті.

Варвара. Начиталка ще не прийшла?

Маруся. Ні ще.

Варвара. Пан що робить?

Маруся. Поклалися на отамані. Лежать.

Варвара Чудесно. Покличте до мене панночку. *(Знов декілька нервових кроків. Замітно хоче взяти себе в руки. Входить Віра).*

Віра *(біля дверий).* Можна вже?

Варвара. Можна, голубко; авжеж, можна.

Віра. Ну, нарешті: Ну, здорові!

Варвара *(цілує її).* Здорова, голубко, здорова... Ти мабуть сьогодня була у церкві?

Віра. Угм! *(Жартовливо, підсідаючи до стола)* Бог казав передати вам свою ласку.

Варвара. Спасибі.

Віра. Розумієш? Ще вчора обіцяла собі сьогодня на Службу Божу сходить...

Варвара *(жартовливо-ласкаво).* І офіцир у церкві був?

Віра *(збентежена старанно мастить хліб маслом).* Був.

Варвара. Чогож ти червонієш?

Віра. Я? І не думала.

Варвара. Ого! І не думала! А сама, як паприка...

Віра. І не думала, мамочко... впевняю вас...

Варвара. Ну, ну, голубонько... Мене не підведеш... Поручик?

Віра. Що ви? Стану я з такою дрібносткою?... Штабс-капітан!

Варвара. Ого! І щож? Дуже закоханий?

Віра *(закривши очі, потакуючо хитає головою; їсть).*

Варвара. А ти?

Віра. Я і не думала.

Варвара. Невже?

Віра. І не думала...

Варвара. А для кого ти грала „Осінню пісню"?

Віра. Ні для кого. Сама для себе. Прийшла охота Граєш, а серце болить... І здається, що вже все скінчене, та що не ждать мені на свойому віку щастя.

Варвара. Що ти говориш?

Віра. Правду, мамочко! А на душі: раз важненько—важненько, то знов радісно—радісно...

Варвара *(усміхаючися).* Не віриться ще в „Осінню пісню!

Віра. Все одно, знаєш наперед, що журба зміниться в радість.

Варвара. Ну й гаразд. А тепер їдж щвиденько; мені треба з тобою серйозно поговорити.

Віра. Сер йоз-но?

Варвара. Егеж. Серйозно.

Віра *(кида їсти).* Може що сталося? Ви говирите таким тоном... Ви лякаєте мене...

Варвара. Нічого страшного нема: просто треба поговорити серйозно. Ти вже велика. Ти панночка. Невже ти думаєш, що поміж нами не може бути серйозної розмови?

Віра *(по хвилині сумніву грозить їй пальцем).* Жартуєте! Чую з вашого тону, що жартуєте. *(Підходить до неї і голу-*

биться, кладе голову їй на груди). О, я знаю вас, мою милу, чарівну мамочку!

Варвара. Іди, іди: наперед їдж!

Віра. Ні, мамочко, вже й їсти не хочеться. З цікавости й апетит пропав.

Варвара. А я тобі кажу: їдж!

Віра. А я вам кажу: з цікавости апетит пропав. Не можуж їсти на силу.

Варвара. Ну, не розмовлять і не відгризаться, Отсе все. *(Робить їй бутерброт, наливає каву)* Прошу їсти. А потім вже заберемося да серйозної розмови.

Віра *(слухняно).* Гаразд. З вами нічого не поробиш. *(Їсть)* Вас не пересмотриш. Бачите? Їм зажерливо.

Варвара. Ну, ну...

Віра. А мене сьогодня з церкви ще й Кузьмич проводив.

Варвара. От успіх! Він мабуть учитель?

Віра *(їсть).* Угм! Я кажу йому сьогодня: а памятайте, пане Кузьмич, як ми вам у клясі на дощі написали „Ізійди пліш на главу твою за беззаконнія твоя". Він почервонів як варений рак.

Варвара. Як се? При штабскапітані?

Віра. Угм! Коли Бог тобі краси не дав, — не сунься. Провожатий який! Диви! А каву всю я повинна випить?

Варвара. Усю, авжеж.

Віра *(зітхаючи).* Тяжко жити на білому світі! *(Пє)* Кінець: *(Стріпує крушочки)* Кінець, мамочко! *(Підбігає до неї, віддає честь, як офіцир, говорить басом)* Дозвольте представиться вам: штабскапітан Барановський.

Варвара. Ах, се Барановський?

Віра *(наслідує офіцира).* Так, ваше високоблагородіє. Така вже моя вдача. Я людина запальна, та не лиха... Але як що до чого, то я й того, можу всяких дурниць натворить...

Варвара. Ну, ну... не дурій. Бери крісло і сідай ось тут.

(Увесь час, як Віра їсть, Варвара сидить біля вікна)

Віра. Я краще так. Я краще сюди, мамочко, *(Бере маленький стільчик і сідає в ногах)* Тут тепліще.

Варвара. Ну, сюди. Ось так. *(Гладить її волосся)* Яке у тебе волосся!

Віра *(настирливо).* Ви, мамочко, без формальностий: приступайте навпростець до діла.

Варвара *(по зупинці, тихо).* Слухай, Віро, у тебе з Барановським не має нічого?

Віра. Господи Ісусе Христе! Та що ви? Відкіля се ви видумали?

Варвара. Я так питаю тільки.

Віра. Та він опудало! Великан. Мамочко! Таж як він йде по вулиці, то автомобіль полохається!

Варвара *(гладать її по голові, усміхається)).* Ох, яка ти ще дитина. Ну, викинь ти із голови усе се.

Віра. Усе?

Варвара. Усе.

Віра *(стукає пальцем по свойому чолі).* Штабскапітан Барановський. Чуєте? Будь ласка, з голови моєї геть. Мамочка приказала викинуть усе! Ось що! Егеж. За вікно! *(Робить рух, немов викидає)* Уже! Штабскапітан уже там.

Варвара. Ну, ось і гаразд. Тепер сяди спокійно і слухай.

Віра. Сиджу спокійно і слухаю. *(Серйозним тоном)* Мамочко! А ви забули!...

Варвара. Що ще?

Віра. Штабскапітана я викинула...

Варвара. Ну?

Віра. А Кузьмич як?... Ви забули? Таж Кузьмич ще сидить в голові...

Варвара. Ну, годі, Вірочко! Слухай.

Віра. Стрівайте, мамочко, не можна... Він мішати буде. Ви не знаєте його. Він причепа. *(Стукає пальцем по голові)* Кузьмич, — ідіть пріч! Чуєте, ви, Кузьмич? Ізійде пліш на главу твою за беззаконія твоя! Ану, будь ласка! Що? Без резону, пане добродію! Яж говорю до вас по руськи! Поліцию гукну! Що? Е, ні, ні! Се вже другим разом.. Будь ласка... *(викида і його)* Ну, от і слава Богу! Тепер нікого. Ані душечки. Усі там. *(Показує на вікно)* А там, на вулиці, їм холодно! Сердешні!

Варвара *(обнімає її).* Голубонько моя люба, ясна... Яка ти ще дитина!

Віра. Я дитина?

Варвара. Ти дитина. Авжеж.

Віра *(з докором).* Мамочко! Таж в мене всі юбки довгі. Довші ніж ваші. Коло мене поважні люди вються.

Варвара *(хвилюючися).* Ну, так ось що. Слухай. Я зараз говорю зовсім серйозно. Тиж добре знаєш Барановського?

Віра. Себ то Віктора Івановича?

Варвара. Егеж.

Віра. Господоньку! Ну єще-би!

Варвара. Ну, так ось що... *(Легка зупинка)* Він... любить тебе.

Віра *(здивовано).* Щоо?

Варвара. Він любить тебе. І я скажу ще більше. Він просити ме твоєї руки.

Віра. Барановський? Віктор Іванович?

Варвара. Егеж. Барановський, Віктор Іванович.

Віра. Хо-хо-хо! Се справді серйозна розмова.

Варвара. Я не жартую, Вірочко... Я кажу зовсім серйозно.

Віра. Та що ви, мамочко? Тільки подумайте: Хибаж я пара Вікторови Івановичу? Та що се ви? Та ви подивіться на мене, мамочко! Та навіщо я йому здалася? Ну, нехай тж Березовський, нехай Кузьмич, — се ще сяк так. Але Віктор Іванович?

Варвара. Що Віктор Іванович?

Віра. Та ні!

Варвара. Ні, ти кажи: що „Віктор Іванович?“

Віра. Та ви подумайте тільки? Хиба я варта його?

Варвара. Я нічого не знаю. Він прохав передать, що любить тебе...

Віра *(перебиває).* Він? Любить мене? *(Щасливо-вдоволено усміхнулася).*

Варвара *(ніжно).* Ага? Ти вже усміхнулася? І усміхнулася якось так дивно?

Віра. Я усміхнулася? І не думала.

Варвара. Ти усміхнулася.

Віра. Та стрівайте, мамочко. А хочби й так. Тут мало усміхатися, тут треба сміяться до загину. Ви подумайте? Віктор Іванович любить мене! Таж він ніколи не звертав на мене уваги навіть настільки!... *(Показує кінчик мізинця),*

Варвара. Еге? У твойому тоні звучить докір. А ти хотілаби, щоби він звертав на тебе увагу?

Віра. Господоньку, а чомуж-би ні? Як можна? Він такий гарний, такий...

Варвара. Ще „який“?

Віра. Такий розумний.

Варвара. Ну, ось бачиш? Він такий гарний, такий розумний, давно замітив маленьку дівчинку і покохав її. Тільки не виявляв сього.

Віра *(ховає голову на її груди).*

Варвара. І ти, як бачу, не від того...

Віра *(мрійно).* Він такий...

Варвара. Що ше, такий? Доказуй.

Віра. Та ні, Я не можу. Я не вірю вам. Ви жартуєте, а потім будете сміятися з мене. Скажете: дурненька повірила...

Варвара *(відхиляє її від себе).* Віро, кажуж тобі, я говорю зовсім серйозно.

Віра *(закриває обличчя руками, мовчить).*

Варвара. Ти рада? Ну, чогож ти мовчиш? Рада?

Віра *(мовчить).*

Варвара. Віро! Я тебе питаю.

Віра. Я нічого не скажу. Я вам нічого не скажу.

Варвара. Але слухай, мовчанка—знак згоди.

Віра *(мовчить не відриваючи від лиця рук. Зупинка).*

Варвара. Слухай, Віро. Ти памятаєш свою маму?

Віра. В мене тільки одна мати, — ви. Я не знаю більш нікого.

Варвара. Слухай, Вірко, моя голубко, моя розумнице! Мої кохані, гарні, правдиві оченятка. Тиж знаєш. Я тебе дитиною взяла. І я, і Дмитро Іванович, ми обоє любили тебе, як рідну. Своїх дітий у нас не було. І усю нашу любов ми віддали тобі. Памятаєш? Ти хворіла — і я просижувала біля твоєї постелі цілими ночами. *(Голос затремтів)*. І плакала... І покривала тебе цілунками, коли ти попадала у горячкове верзіння...

Віра *(кидається до неї)*. Матусенько!

Варвара. І ти, здається, любила мене?

Віра. І любила, і люблю, матусенько! І любити му. Ви — мої, ви такі добрі...

Варвара. Ну, так ось що: виходить, я не бажаю тобі лиха? І ось тобі моя порада. Як що Віктор Іванович освідчиться тобі, дай свою згоду. А поки що веди себе так, наче нічого не знаєш.

Віра. *(закривши лице, радісно, здентежена біжить геть).*

(Довга зупинка. Варвара одна)

Тихо за вікном падає листя. В сумежних кімнатах Віронька схвильовано щось заграла на пяніні, дескільки тактів — і гостро їх обірвала. Варвара у важких, повних вагань думках, боїться зробить останній крок. Врешті рішилася і підійшла до телефона.

Варвара. Один, нуль, вісім. Так. Дякую. Се ви, Віктор Іванович? Ось що. Ви чуєте, хто говорить? Ну, й гаразд. Слухайте. На обід сьогодня не приходьте. Не приходьте, егеж. Чому? Так треба. Егеж. Прийдіть сьогодня у городський сад Егеж, егеж. О осьмій годині. Як тільки стемніє. Егеж, на площу. Там не буде нікого. Як що я трохи спізнюся, — підождіть. Егеж, потім скажу. Єсть діло. Егеж, діло. Серйозне. Навіть дуже. От і все. До побачення. *(Вішає трубку, пройшлася по кімнаті. Поправила перед дзеркалом волосся. Дзвонить. Входить Маруся).*

Варвара *(тим самим тихим придавленим голосом, як говорила у телефон)*. Ви зараз збігаєте до Котельнікова, — сьогодня неділя, так ви з подвіря. Розумієте?

Маруся *(хитає головою)*.

Варвара. Ну й чудесно. І купіть ще три бутилки рейнського і дві бутилки шампана. Я краще напишу вам.

Маруся *(у той час, як Варвара пише)*. І треба буде заморозить?

Варвара. Авжеж.

Маруся. До обіду?

Варвара. Егеж, ось записка.

Маруся. І більше нічого?

Варвара *(подумавши, зупинка)*. Нічого більше.

Маруся *(нечутно йде геть)*.

Варвара *(пройшлася тихо по кімнаті, думає важко як і раніще. Зупинилася біля вікна, тихо падає осіннє листя)*,

ЗАВІСА.

ДРУГА ДІЯ.

Городський сад. Висячі електричні ліхтарі. Тиша, осінь, невеличка площа; на лавочці сидить Барановський. В глибині сада, там де публика гуляє, — грає музика, — сюди чути її ледви-ледви. З початку в глибині появляється жіноча постать; їй на зустріч устає Барановський. Швидко музика зовсім затихає.

Варвара *(підходячи)*. Се ти?

Барановський. Я...

Варвара. Ну, здоров. *(Вона замітно втомлена)*

Барановський. Здорова.

Варвара. Я дуже спізнилася?

Барановський. Трохи.

Варвара. Ти давно вже тут?

Барановський *(дивиться на годинник)*. Від пів години. Зараз половина осьмої.

Варвара. Я тут заходила на почту; ледви відвязалася від знайомих ґімназістів: куди ви, та що ви? А сад ач який? Зовсім пустка, гуляючих нікого.

Барановський. Егеж, сад опустів.

Ва вара. Я втомилася, поспішала... думала... остобісіє чекать, піде геть.

Барановський *(цілує її в руку)*. Ну, що се ти?

Варвара. Гаразд, що не прийшов на обід... А все було приготовлено: і рейнське і шампанське. Дмитро Іванович телефонував ще до тебе, але тебе вже не було в дома.

Барановський. Я обідав у клюбі.

Варвара. Я так і думала... А вечір який чудовий. Листя летить, вогні горять... Далеко... музика... Мені чомусь здається, що грають там...

Барановський. Се так здається. Луна обманює. Грали з Фавста. *(Зупинка)* Прийде зима, спаде сніг, уже не буде можна стрічатися тут.

Варвара *(тихо)*. Може швидко й зовсім не прийдеться.

Барановський. Як саме?

Варвара. Зовсім звичайно. *(Мала зупинка; трівожно)* Слухай, Вікторе...

Барановський. Ну?

Варвара. Сталося нещастя: чоловік знає про все.

Барановський. Що?

Варвара. Чоловік знає про все.

Барановський. Що саме?

Варвара. Ах, Господоньку! Щож можна довідаться про наші зносини? Усе знає!

Барановський. От тобі і на!

Варвара. Егеж.

Барановський. Та яким способом?

Варвара. Зовсім звичайним. З письма.

Барановський. Анонім?

Варвара. Егеж.

Барановський. І він прочитав?

Варвара. Так.

Барановський. Стрівай, таж він сьогодня вранці телефонував до мене? Прохав на обід...

Варвара. Егеж, він дзвонив до тебе і прохав на обід... Але се вже після того, як я його заспокоїла...

Барановський. Чим-жеж ти заспокоїла його?

Варвара *(закрива лице руками, зупинка).*

Барановський. Чим-жеж ти його заспокоїла?

Варвара *(зі скритим, дуже сильним хвилюванням).* Я сказала йому... Я сказала йому, що ти хочеш женитися з Віронькою... Що ти вже освідчився, але ми рішили скрити се перед ним, поки питання не проясниться зовсім. Він повірив, заспокоївся, прохав вибачення і тоді він телефонував до тебе.

Барановський. І чудесно. Пройде якийсь час, — він певно і забуде, а то скажемо, що питання вияснилося зовсім і діло не вигоріло. І все буде гаразд.

Варвара. Я сказала Віроньці, що ти її любиш і просиш о її руку.

Барановський *(здивований).* Стрівай, Варочко, чи ти збожеволіла? Я люблю Віру?

Варвара. Стрівай, стрівай... Ти, голубчику, не горячися. Воно тебе вразило, я так і знала. Ти хвилюєшся, — се зрозуміле. Але ось що, мій друже, ти подумай над обставинами, тоді багато дечого стане тобі ясним.

Барановський. Кажу-ж: ти збожеволіла... Як можна говорить Вірці, що я люблю її. Дитині! Ґімназістці, що якраз скінчила курси! Вибачай, будь ласка! Я не люблю нікого тільки тебе. Я люблю тебе; я переповнений сим коханням, я щасливий і...

Варвара. І я люблю тебе. І ти дуже добре знаєш се. І тільки тому, що я люблю тебе, люблю горячо, сильно, — я й кажу: одружися з Віронькою.

Барановський. Нічого не розумію. На кожний спосіб дивовижня любов.

Варвара. Се так здається. Коли ти все зрозумієш, — і для тебе нічого дивонижнього не буде.

Барановський. Вибачайте. Мені здається, що я тут ніколи і нічого не розумію. Ти просто розлюбила і не знаєш, як відвязатися. От і зродилася така, вибачай, дика фанта-

зія. Вигадала якусь небезпеку і телефонічно дає приказ: „Одружися з Віронькою“.

Варвара. „Відвязатися“! Ти сказав, що я хочу від тебе відвязатися!

Барановський. Авжеж, ти хочеш відвязатися. Се зовсім ясно.

Варвара. Дурний! Такий великий, адвокат, а — дурний.

Барановський. Ну, авжеж, дурний. Де нам дурням зрозуміти се!

Варвара. Я просилаб тебе залишити сей тон...

Барановський А я просив би тебе залишити сі жарти з Віркою, з одружінням і т. д. і т. д.

Варвара. Та відкіля ти взяв, що се якісь жарти? Се не жарти. Слухай серйозно, Вікторе. Майже весь город знає про наші зносини...

Барановський. Ну?

Варвара. Фу, який ти грубий!

Барановський. Вибачте, будь ласка! Забув сьогодня „добрий тон“ пригадать.

Варвара. Знає і говорить майже голосно... Пальцями показує...

Барановський. Далі що?

Варвара. Ах, се тебе не вражає?

Барановський. Та стрівай? Кого можуть вражати звичайні поговори, звичайні розмови провінціонального города?

Варвара. Навіть, коли вони почали доходить до ушей мого чоловіка? Так? Ти думаєш, що коли чоловік не звернув уваги на поговори тепер, то він остане байдужний, коли такі письма приходити муть у кожний день? Ні, голубчику, город повинен дізнатися, що він бреше, бреше!

Барановський. І через те я повинен женитися з Віронькою?

Варвара Так. Через те ти повинен женитися з Віронькою. Се одружіння я вигадала не сьогодня, мій друже. Се давно вже запало у мою душу. Я обміркувала вже його з усіх боків, багато нічок безсонних пройшло, я важила і се і те, і завжди казала, що тільки се єдиний вихід із положення. Єдиний, — розумієш? Нинішне письмо поклало край усім ваганням.

Барановський. Ось воно що!

Варвара. Егеж, голубчику. Слухай, мій дорогий! Мій коханий, моє єдине щастя! Таж все одно, таж раніщ, чи пізніще, а тобі прійдеться піти від мене...

Барановський. Куда?

Варвара. До другої женщини.

Барановський. От вигадала!

Варвара. Ти не хочеш зрозуміти... Вікторе! Ти відвернувся. Ти не хочеш зрозуміти найзвичайнійшого, зовсім ясного... Слухайже...

Барановський. Я слухаю.

Варвара. Ти не хочеш зрозуміти того, що я хочу вибавити тебе від конечности піти першому... Ти, голубчику, зрозумій: ще три роки чи чотири, — і що вийде з того? Ти будеш іще молодий, іще гарний, — а я? Я знаю твою ніжну, чудну душу, — егеж, егеж, чудну, — я знаю, що говорю... Я знаю, що і тоді ти не проявиш сього, ти не образиш мене, ти не захочеш зневажить мене... Алеж любий, милий, ти переживати меш, — так, так, — ти переживати меш у душі ціле пекло, тебе буде тягнути инше життя, инша краса... Я хочу буть розумною, Вікторе. Ну, Вікторе! Торцю? голубчику! Розміркуй.

Барановський *(мовчить, але ся мовчанка вже не сердита а вдумана).*

Варвара *(перша ревнива нотка).* Ага? Ти мовчиш? Ти замовк? Ти вже годишся?

Барановський. Я люблю тебе і ні про що, ні про кого не думаю.

Варвара. І тоді що буде? І тоді, щоби задержать тебе біля себе, я повинна буду, — ну, як се сказать? — повинна буду відмоложуватися, я повинна буду перестать бути сама собою, а сеж жах! Зрозумій же! От тому-то я й прошу тебе: дай мені се щастя, дай мені сю останню гордість женщини, — дай мені спроможність піти від тебе першою... Першою! Зрозумій.

Барановський. І ось ти й найшла вихід! Одружити мене з Віронькою?

Варвара. Егеж.

Барановський. Але стрівай. Скажи, будь ласка: Віронька... щож вона — предмет який, чи річ, яку можна взяти і покласти в кишеню? Що у мене спільного з Віронькою?

Варвара. Ах, голубчику! Таж ти іще зовсім не знаєш сеї дівчинки... Ти-ж ані разу не глянув на неї, як на женщину. Вона для тебе все ще ґімназистка, котрій 17 вересня треба приносить квітки й цукорки... А ти подивися на неї. Ти підійди до неї близше і тебе обвіє весна, блакит неба, тепло сонця...

Барановський *(мовчить).*

Варвара. Ти тільки подумай. Я не піду від тебе цілком. Я піду від тебе, як коханка, але я хочу бути коло тебе як мати, як старша сестра. Ти одружишся і жити меш у нас, з нами в одній сімі... Ну, прибільшиться в домі одна тільки кімната...

Барановський. Так, але ти забуваєш, що може прибільшиться ще одна кімната, так звана діточа?

Варвара. О, голубчику. Я сього не забуваю! О, ні! Я не можу сього забуть! А ти тільки подумай: любити твоїх дітий! Таж се будуть мої діти, — розумієш? Дарма, що друга їх буде родить. Таж се щастя, — передать їм усе, що ти любиш в мені... Розумієш?

Барановський. Значить, ти й не ревнувала-б? *(Мовчанка).*

Варвара *(тихо).* Се вже тільки моя справа. Справа тільки моєї душі.

Барановський. Кажуть: без ревнування не ма і кохання..

Варвара *(по зупинці тихо).* А відкіля тобі знать? Може я й ревнувати буду? Може я й страждать буду? Може я й свідомо на се страждання йду? І може се страждання моїй душі необхідне? Ти от подивися, — листя: воно падає, падає помалу... тихо крутиться у повітрі, смутне, мертве... Подивися: іде осінь, скрізь розлита і журба і печаль — нудьга, а всеж яка краса! Вслухайся: тиж чуткий, ти такий чуткий, — вслухайся, як грають скрипки осени, сі чудесні скрипки осени... Те-ж саме повинно бути і з людською душею: у ній повинна бути печаль і в ній повинні, раніше чи пізніще, заграть скрипки людської осени... *(Тихо)* От і треба, щоби і в моїй душі заграли свій концерт сі скрипки, мої осінні скрипки... Ти не розумієш, але я назву сей концерт визволенням...

Барановський *(по зупинці).* Варонько! Слухай! Скінчім сю розмову.

Варвара *(ласкаво, з докором).* Ти не зрозумів! Не зрозумів, Вікторе? Ах, ти! Ах, ти!

Барановський. Все се я дуже добре розумію, — але не хочу, розумієш? Не хочу, не бачу причини знічевя і самому страждати і тебе мучити..

Варвара. Значить, чи не згоден?

Барановський. Що? Женитися з Віронькою?

Варвара. Егеж.

Барановський. Ні, не згоден. *(Зупинка. Варвара помалу витягає з торбинки маленький фляконик).*

Варвара. Так бачиш се?

Барановський. Що се таке?

Варвара. Се те, що визваляє нас від життя.

Барановський *(схопив її за руку).* Кинь! Дай сюди! *(Бере).*

Варвара. От, дивак! Ну, взяв один флякон, — дома у мене ще три..

Барановський. Ну, й глупо!

Варвара. Глупо? Невже глупо?

Барановський. Авжеж глупо... Якась мельодрама! Що се ти злякати мене тим хочеш, чи як?

Варвара. Лякать тебе не хочу. — Даремно ти так думаєш.. Даремно ти сказав сю грубу фразу!

Барановський. Ну, а щож се? Що врешті-решт значить ся чудна розмова?

Варвара. Який бо ти... В твойому голосі і роздратування і докори... У твойому щасливому мізку ані на хвилину не заблимала думка: і чого се вона, моя коханка, носить завжди з собою отруту? Чого се вона, щаслива, вона,

що впивається щастям, носить з собою отруту? Мовчиш? Не подумав? *(Лагідно)* Ти! А в мене давно вже лежать у столі сі фляконн... Памятаєш, як ще у Париж їздили? З того часу....

Барановський *(мягко)*. Варонько! Голубко!

Варвара. Дай мені, будь ласка, відповідь на одно питання: Я — брудна, розпутна жінка?

Барановський. Яке дике питання!

Варвара. Я глупа, полохлива міщанка?

Барановський. Ну, ні, авжеж, що ні!

Варвара. Чудесно. А всеж таки, що виходить? Я обманюю чоловіка, — обманюю, як розпутця, як остання міщанка. Сьогодня чоловік довідається правду, — я почну грати комедію, та ще й як! Відкіля беруться сили? Відкіля взялося уміння брехати?

Барановський. Варочко!

Варвара Ну, не перебивай! Дозволь, договоримо до кінця. Будьже лицарем і згодися з тим, що я говорю правду. Се так. Я обманюю чоловіка. Чому? Тому, що якби я сказала йому правду, — смерть йому. Йому смерть, зрозумій. Відсахнутися від тебе я також не могла, я не могла-ж, не могла! Так заманулося щастя, так манило до того щастя... Колиб я була відсахнула від тебе, се булаб смерть мені. Ну, якже вийти з того? І ось упала духом, нема мені дальше ходи.. І знаєш, мені тоді здавалося, що с е не брехня, не обман... Що у тому єсть дещо вище правди... Розумієш? Отсе правда, а те — вище правди. Щастя змішане з великим болем, з великим поношенням, з великою зневагою, — се вище правди, — се більш болюче від правди. У сьому, голубчику, єсть теж якась сила, але тепер ось і тієї сили не стало. Довше брехати не можу. І не хочу.

Барановський. Ну. Варочко, серце, — ну заспокійся.

Варвара. І от я почула сьогодня, що ще крок, — і пропасть. Се болото обіллє нас, поповзуть і зашиплять гадюки, закрякають чорні, огидні птахи. — І хибаж тоді сей флякон не буде потрібен? Ось чому я прийшла не лякати тебе сею отрутою, не грати мельодрами перед тобою, а просто сказать: ось куди я дійшла, ось відкіль нема мені ходи. Хочеш, — поможи. І прошу я тебе: поможи. Не хочеш, — нехай буде, що буде.

Барановський *(мовчить)*.

Варвара. Віронька! Коли я брала її на виховання, то немов прочувала: ось спасіння моєї душі!

Барановський *(ласкаво, обережно)*. Стрівай, Варочко... Ну, гаразд, а чомуж саме Віронька? Хиба тобі не прийшло на думку питання: таж Віроньці треба бути щасливою?

Варвара *(тремтячим голосом)*. Авжеж, так, Віронька повинна бути щаслива.

Барановський. Ну, от! Так ти подумай тільки про одно: я вже не говорю про любов, я говорю тільки про одну найзвичайніщу річ... я можу не подобатися їй, — ну, от просто не подобатися.

Варвара. Ти? Ти можеш не подобатися?

Барановський. Тут нема нічого дивного. Вона така ще молода... і я можу видатися героєм не її романа...

Варвара. Слухай, мій друже... Я женщина і на сих справах розуміюся дуже добре, — на кожний спосіб краще за тебе.

Барановський. Ну, дивися Варонько... Гаразд подумай, що робиш...

Варвара. Ти згоден?

Барановський *(мовчить).*

Варвара *(нахиляється до нього близче).* Ти згоден?

Барановський *(тихо).* Ти може просто береш мене на пробу? Пробуєш мою любов до тебе? Дивися! Коли я почав майже годитися, у твойому голосі зявилася трівога. А може се ревнива трівога?

Варвара. Ти відповідай просто: Згоден?

Барановський *(дивитьчя їй в очі).* Ну, скажи. Ти пожартувала? Правда? Пожартувала? Ти просто пробувала мене?

Варвара. Ні. Я говорила правду.

Барановський. Ну, дивись! Я не кажу тобі: так, згоден. Сього я сказать не можу. Таке се недоладне, дике, чудне, нежданне, але...

Варвара. Але?

Барановський. Але... коли так треба, то... *(Велика зупинка. Заграла музика, далеко, сумно, ласкаво. Варвара встала, натягає рукавичку).*

Варвара. Музика? Ще грають?

Барановський. Егеж, сьогодня, здається, останній вечір...

Варвара А чогож гуляючих так мало?

Барановський. Не знаю... *(мовчанка).*

Варвара. Ну, пращай. *(простягає руку).*

Барановський *(встає, дивиться на неї, руки не подає).* Я хочу поцілувать тебе.

Варвара *(тихо).* Ні, тепер не треба. Подумай, відчуй, зрозумій.

Барановський *(подає їй руку і довго задержує).* Ти вже кидаєш мене...

Варвара *(мовчки схилила голову. Почуваються на очах сльози).*

Барановський. Голубонько моя... Найдорожча моя... *(Хоче обнять її, але вона уперто легко ухиляється).*

Варвара. Тільки так... *(Простягає руку. Барановський довго цілує її... Вона йде геть і швидко в далекій алеї мелькає тільки її постать... Листя сиплеться, крутиться... Трамвай прогудів).*

ЗАВІСА.

ТРЕТЯ ДІЯ.

Сальон у Лавровів. Гості: Звичайненька, провінціональна вечірка для запроханих. Вечера вже кінчиться, — добре випито, тому то й настрій широкий, вільний. В сумежній кімнаті ліворуч видко стіл, за котрим була вечера. В кімнаті праворуч грають в карти. Саля велика, з високими вікнами на вулицю. Молодь в окремому гуртку. Дорослі ґімназисти і ґімназистки в сіреньких, формових суконках, панночки ведуть якусь ігру. Коло них Віронька й Барановський. Хазяйни (Дмитро без повязки) то появляються, то зникають. Прислуга бігає то сюди то туди. Часто до гурту молоді підходить Варвара: вона оживлена, але очевидно неспокійна. За столиком, більш з переду, сидять поважні гості. Їх розмова.

Гість 1 *(поважно)*. А на мою думку панове, культурна, справді культурна людина, повинна по черше: щоденно являтися до дентисти для оглядин зубів і кожного року їздить за границю для обнови душі і таке инше. Девять місяців — проживать у снігах Росії, три — у блакитах Западу.

Гість 2. Вибачайте? Одно питання...

Гість 3. Прегарно!

Гість 4. Чудесно.

Гість 2. Вибачайте! Одно питання..

Гість 5. Так-то воно, так, поважаний добродію, Іване Порфировичу, поїздка за границю безумовно гарна справа, справа, що так сказать, — освіжує душу і почування, — але на се потрібні по перше: грошики, а по друге: вільний час.

Гість 1. Друже мій! Опоненте мій вічний! Панове! *(Згинаючи пальці)*. Де-б я, коли-б я, про віщо-б я не говорив, — зауважте, — Ілія Нікітич завжди виступає з противною думкою. Друже мій, Іліє Нікітичу! По перше: Без грошиків і в Росії кроком не поступиш, а по друге: за границею все дешевше. Ось я наприклад; я увесь заграничний. Отсю сорочку я купив у Відни. Сі черевики...

Дехто з молоді. Не видно, покажіть!

Гість 1. Черевики купив у Мюнхені...

Дехто з молоді. Мозаїка, а не людина.

Гість 1. Яка необразованність! *(Голосно, по адресі молоді)* Нічого смішного не має. Хто сміється, той, як сказав фільозоф...

Хтось *(перебиваючи)*. Куди вже? Та що вже!

Гість 1 *(схвильовано)*. А сей сюртук? Пошитий на сицилійському острові.

Гість 2. Що ви кажете...

Хтось з молоді. А краватка?

Гість 1 *(до сусіда тихо)*. Завважте, будь ласка, хто се кричить? *(Демонстративно відповідаючи)* Краватки купую в Фінляндії.

Його жінка. У мого чоловіка все заграничне...

(В гурті молодь демонстративно кашляє. Сміх).

Гість 1. А скільки спогадів?

Його жінка. А скільки спогадів! Він увесь — спогади.

Гість 1. Як я дивлюся на сорочку, — передомною собор св. Степана; як я натягаю сі черевики, перед моїми очима Мюнхенський ратуш. А запинки? О-о! Воскресає Айфелева вежа! Кишить автомобілями Бульонський ліс!...

(Підбігає маленький чоловік у сурдуті).

Чоловік *(поквапно)*. Ц! ц! панове! Іване Порфировичу, а знаєте, що я вам скажу? ц-ц! Я — стара лисиця. Я стара лисиця. Я сплю, а курий бачу. Уважайте, дітки, в тім домі щось готується. Щось готується у тім домі. В кухні... шампанське захолоджують. Бутилки з золотими голівками. Я сам бачив.

Дама. Я теж щось таке запримітила.

Чоловік. Маріє Матвіївна! Ангеле Божий! Ваші оченьки, всевидючі! Дайте рученьку. *(Біжить до другої групи).*

Гість 2. У Марії Матвіївни справді всевидюче очко.,. Се давно відомо...

Гість 3. Готується і готується, і нехай собі готується. Шампан не зашкодить.

Дама 1. Ц! Варвара.

Варвара *(входить, дивиться по боках, немов когось шукає. Вона, видно, нервується, хоч спокійна).*

Дама 1. Щось наче не в настрою...

Дама 2. Свого Віточку мабуть шукає...

Дама 1. А він наче щось з Віронькою... І за вечерою рядком і так якось дружно.

(Входить слуга, вносить у чарках шампанське).

Дмитро. Нічого, нічого. Будь ласка, на розправу. Варваро Василівно! Ти дивися! Віронька не хоче йти.

Варвара. Е, ні... будь ласка, будь ласка... *(Йде і приводить під ручку Віроньку; разом з нею появляється і Барановський).*

Варвара *(жартовливо, веселим тоном)*. Ну, панове? *(Бере чарку)*. Я повинна повідомити вас про нашу сімейну радість. Вікторе Івановичу! Будьте ласка сюди. Ні, не сюди,

а оттуди, до Віроньки... Панове! Поздоровляйте! Віронька і Віктор Іванович — пара наречених. (*Загальне здивовання. Зразу усі притихли, застигли на місци. Тільки з кімнати, де грають, чути:*) Трийцять один! На сліпо! — Володку тасуй!

Дмитро. Віронько, моя донечко! (*Цілує її*) І ти, Вікторе Іванову. (*Цілує його*) Ну? Усього найкращого! До дна. (*Пє вино*)

Варвара. Поздоровляю тебе, голубко. (*Довго і сильно цілує її*) І вас, Вікторе Івановичу. (*Гості дивляться по собі. Починаються гратуляції. І зразу в кутках засичали*).

Перший. От тобі і хфунт кішмишу!

Другий. Нічого не розумію! Мій мізок наче замерз.

Перший. Так ви його розігрійте!

Другий. Найважнійше ось що? Сама! Своїми власними...

Перший. Ага! Ось тут вона йому й сказала!

Другий. Ні-чорта не розумію!

(*Один говорить, а другий його слухає невдоволено*).

Перший. Спокійна, се правда, але психольоґічне око може побачити таке, що й не снилося нашим фільозофам.

Другий. Ну, таке вигадали! Психольоґічне око! У кого тут у сьому городі психольоґічне око? (*невдоволений йде геть*).

Перший (*йому у слід*). Дурень! Ідіот! Осел!

(*За той час гомін, ґратуляції, цілунки*).

Дмитро (*тягне з собою декого із молоді*). Ну, панове, не розходьтеся! Зараз уладимо танці.

(*Сміх, бють у долоні*) Славно, славно! Танці. Панство! Танці!

Перший. Як танці?

Другий. Зовсім звичайно. Танці. Будемо танцювать.

Дмитро (*сміючися*). Тільки меблі прибрать геть. Мішають прокляті! (*Спільними силами стягають меблі в кут. Знов гомін, рух. Крізь товпу пробирається Варвара і кличе Дмитра у бік*).

Варвара. Дмитре Івановичу. Можна тебе на хвилиночку?

Дмитро. Що, голубко? (*Відходять у бік*).

Варвара. Ти задумав улаштувать танці? На віщо?

Дмитро. Та нехай молодь поскаче. Сеж дрібниця.

Варвара. Ну, а скажи, будь ласка, хто буде грать на пяніні?

Дмитро. Може Галина згодиться?

Варвара. Галина, Галина—панночка. Їй самій хочеться танцювать, а ми посадим її за пяніно... Як що улаштовувать танці, — то заздалегіть треба попросить.

Хтось з гостий *(біжить до них).* Варваро Василівна!

Варвара. *(зупиняє його рухом).* Одну хвилиночку...

Гість *(подається назад).* Пардон.

Дмитро. Варочко! А ти сама!

Варвара. Мені самій грати? Що се, ти здурів? Я і так ледво на ногах стою.

Дмитро. Ну, будь ласка... Дуже тебе прошу. Ну, для Віроньки...

Хтось з молоді *(говорить до них).* Усе в порядку, панство, усе вже в порядку! Можна починать...

Дмитро. Ну, прошу, заграй. Ну, хоч один тільки вальс.

Варвара. Я ж втомилася. От, дивиж.

Дмитро *(цілує руку, веде її до пяніна).*

Варвара. Ти завжди вигадаєш, чого не треба. *(Сідає за пяніно).*

Дмитро *(запрошуючи).* Галиночко! Галиночко! Прошу вас...

Молодь. Ні, ні, в першу пару Віронька...

— З Віктором Івановичем!

— Віронька! Віронька!

В салі гомін, рух і розмова. Варвара сідає за пяніно, вона утомлена, наче зівяла. Сіла, поклала руки на клявіши; — не зразу, немов із далеку, в гомін салі по малу-малу зриваються звуки пяніна. І все стихає: остають тільки тихі, розяснені усмішки. Танцюють три пари: поміж ними Віронька з нареченим; всі, розступившись, дивляться на них і лише час-до часу з кімнати грачів чути:

— Три десятки.

— А у нас дама.

— Що? Вирвали зуба?

Варвара хоче дескільки разів поглянуть в напрямі танцюючих, але не стає сили... По хвилі танцюють тільки Віра і Віктор. І нараз сили найшлися: Варвара повертає голову в напрямі танцюючих, деяку мить дивиться і ось, під її пальцями почали з початку якось дивно, слабшати звуки, темпо танця стало повільніще, замітно дескільки помилок у ритмі. Нараз правою рукою схопила себе за голову і лише ліва машинально грає дальше акомпаніямент. І тихо, немов перед чим скорившися, схиляється голова на верх пяніна, потім нище — на клявіші і зовсім затихли звуки... Омління. — До неї кидаються, її оточують. Зразу закишів мурашник, нелад, метушня. Голоси:

— Господи Боже!

— Води, панство, будь ласка...

— Чого?

— Води, Господи!... Глухий пень...

(На боці тихцем).

— Ага? А що? А що я казала? Ага?

Чоловік (*здержано відповідає*). Ти кращеб мовчала! Хоч тепер...

— Чого мовчати? Шила в мішку не затаїш...

— Шила! Шевчиха!...

Віра. Матусенько! Матусенько! Що з вами, мамо? Панство! Відступіться! Треба шнурівку розпустить.

Дмитро (*цілий час порається мовчки*).

(*Слова Віри наче подали сиґнал гостям розходиться*).

— Дурниця.

— Буває.

— Зажурилася, сердешна...

— Журба з двох боків.

— У, біс його... таж се вже третя.

— Ох, чи будуть візники, а то як кажуть: сім верств за ложку кісілю...

(*В той час Варвару виводять у другу кімнату. З нею невідступно Дмитро і Віра*).

Гість I (*до Віктора*). Ну, а ти, вибранче долі, остаєшся?

Барановський. Егеж, я ще хвилинку...

Гість I. Прегарний хлопець.

Барановський. До побачення! До побачення!

Гість I. Орел...

Барановський. До побачення.

Гість I. Та проведи хоч до передпокою.

Барановський. Ну, ходім, ходім. (*Відходячи гасить один ріжок лямпи. Сцена деякий, короткий час, пуста*).

(*По тихоньку, на пальцях, вбігає Барановський і стукає в кімнашу, куди повели Варвару*).

Барановський. Віронько! (*Зупинка*) Віронько!

Віра (*відхиляючи двері*). Що? Тобі чого?

Барановський. Можеш сюди на хвилинку?

Віра. Зараз.

Барановський (*один. По дескільки хвилях входить Віронька*). Двері зачини добре.

(*Віра зачиняє обережненько двері, йде до Віктора*).

Барановський (*бере її за руку*). Ну, що там, як?

Віра. Нічого. Приходить до памяти.

Барановський. От і чудесно.

Віра. Усі пішли?

Барановський. Ідуть. Метушаться там у передпокою...

Віра. І ти йдеш?

Барановський. І я... вже третя година. Пізно.

Віра (*відвернулася, їй болячо*).

Барановський. Ти що? Що з тобою?

Віра. Нічого.

Барановський. Ні, ні... Ти чогось стрівожена.

Віра. Таж бачиш: такий випадок.

Барановський. Ні, не те: се неправда. На віщо ти кажеш неправду?

Віра (*по хвилині зупинки, тихо*). А на віщо ти кажеш неправду?

Барановський. Я?

Віра. Егеж, ти.

Барановський. Алеж, позволь? Через віщо се?

Віра (*швидко*). Ні, ні. Слухай. Тепер уже пізно. Ти швидко підеш. Я давно хотіла тебе спитать про одну справу. Скажеш?

Барановський. Про яку справу? Про віщо? (*Всю ту розмову ведуть у півтонах, поспішаючи*).

Віра. Ні, ти скажеш? Спершу обіцяй.

Барановський (*поспішаючи увесь час*). Ну, авжеж скажу. Щож там таке?

Віра. Справа, знаєш, делікатна. Така делікатна, що не знаю, як приступить.

Барановський. А ти навпростець. Без вагання..,

Віра. Добре тобі говорити: навпростець. — І який ти недогадливий.

Барановський. Я страшно недогадливий. Се правда.

Віра. Я хочу тебе спитати...

Барановський. Питай.

Віра. Невже ти не догадуєшся: про віщо?

Барановський. Не догадуюся, хоч убий.

Віра (*з комізмом*). Значить не любиш.

Барановський. От такої!

Віра. Як би любив, швидко догадав ся-б!

Барановський. Алеж люблю, голубонько. (*ніжно обіймає її*).

Віра. Любиш? Слово чести?

Барановський. Люблю. Слово чести. А ти все ще не віриш?

Віра. Не те, що не вірю, а...

Барановський. Що „а“?

Віра. Та так. Сумніви усякі.

Барановський. Стрівай. Зараз розторощимо усі сумніви. (*Прислухується*) Там усе спокійно? (*Показує на двері*)

Віра. Там—усе.

Барановський. Ходи сюди.

Віра. Куди?

Барановський. А от куди я тебе приведу. (*Веде її до дзеркала*). Бачиш сю мордочку?

Віра. Ну, стрівай. Я хочу говорити з тобою серйозно.

Барановський. Я й говорю серйозно. Ти тільки відповідай на питання. Сю мордочку бачиш?

Віра. Ну?

Барановський. Ну-ну. Коли бачиш, — так подумай: чи можна її не любити? Чи можна не любити отсі очиці, наприклад? Сі великі, ясні очиці? А се волосся, таке буйне-буйне? А сі губоньки? А щічки? Про них поети кажуть: „В молоці пала вранішня зоря". Правда? А чи можна не любить уранішню зорю? Хиба можна не любить усю сю миленьку дівчинку, таку ясну, таку світлу, таку правдиву, хиба можна її не любить?

Віра. Знов сей тон.

Барановський. А він хиба не подобається тобі?

Віра. Так говорять тільки до дітий.

Барановський. От такої!

Віра. Ти жартуєш, а мені боляче.

Барановський. Ну, голубонько... Ну, люблю, люблю. Ну, сідай осьтут. Слухай. (*Сіла на канапі*) Люблю, розумієш? Люблю. І ся любов прийшла якось раптовно, немов з неба спала. І розумієш? Навіть якось помолодшала, посвіжішала душа, прояснїла. Се ти увійшла у неї. Наче раптовно широко розплющилися очі і бачу: ти, ти Віронька. Ну, от як весна у грудни. Зразу схопила ти мене, обмотала, зачарувала...

Віра. Зразу? Так таки й зразу?

Барановський. Так таки зразу.

Віра. Від твоїх слів голова крутиться.

Барановський. Люблю тебе і любов такі слова родить.

Віра. Весна? У грудни?

Барановський. Егеж. Весна у грудни.

Віра. Значить, ти грудень?

Барановський. Егеж.

Віра. Розумієш? Ти говориш таке, що я знов почуваю себе дівчинкою, ґімназісткою шестої кляси. Розумієш? І навіть шоколяду заманулося.

Барановський. Так зажди хвилиночку. Ось там єсть шоколяда. (*Іде*).

Віра. Не треба. Я пожартувала. Ну, Вікторе, кажуж, пожартувала,

Барановський (*приносить шоколяду*). Будьте ласкаві.

Віра. Я пожартувала, а він і справді. (*Їсть*) Братику мій, якийже ти дивний!

Барановський (*теж їсть*). Правда, смачно.

Віра. А сьогодня були усі мої вчителі.

Барановський. І дивилися заздрими очима.

Віра. Егеж. І дивилися заздрими очима.

Барановський. Сестриченько ти моя, прийдеть їм ноги перебить.

(*Тихенько відчиняються двері, являється Варвара, — її не помічають*).

Віра (*голубиться*). Голубчику ти мій! Нехай собі здорові ходять на ногах, — перебивать їм не треба. Я тільки тебе люблю, — тебе одного, великого, розумного. У перве люблю. Ти забрав мою душу і куди заховав її—не знаю. І хожу за тобою, як сліпа. І усі мої думки—твої. І всі мої думки тільки о тобі. І здається мені... соромно сказать... але воно й справді так.

Барановський. Що таке? Кажи.

Віра. Здається мені, що я була сліпа. І от хтось прийшов і промовив цілюще слово; „Розплющи очі". І я розплющила очі і перше, що побачила, се був ти. А усе минуле: ґімназія, татко, мама, отсей дім, — все се був сон. І тоді я зрозуміла, що давно, давно я вже люблю тебе. Розумієш? Ти на кожні імянини давав мені якийсь дарунок. Раз—книжку, раз—цукорки, раз—квітки. І я не розумію: чого се мене завжди тягне читать твою книжку? Чого се я твої цукорки так обережно їм? По одному на день. А усі твої рожі я засушила, — усі листочки заховала і навіть перелічила...

Барановський. Скільки-ж їх?

Віра. Сімдесять чотири. (*Варвара заховалася*).

Барановський. Голубонько ти моя. Сонечко ти моє! (*Цілує її*)

Віра. Ну, але ти вже йди...

Барановський. Як не хочеться....

Віра. Уже пізно. Четверта година.

Барановський. Пізно, бо пізно...

Віра. Авжеж. Тобі спать пора.

Барановський. А тобі?

Віра. І мені.

Барановський. Ну, на добраніч.

Віра. На добраніч. (*Цілуються*).

(*Барановський йде геть, Віра проводить його*).

ЗАВІСА.

ЧЕТВЕРТА ДІЯ.

Сяж сама кімната; чверть години пізніще. Варвара Василівна гучно грає другий вальс Годара. Дмитро і Віронька слухають. Уже майже при самому кінци Варвара раптовно уриває.

Варвара *(химерно, жартовливо).* Ну, щож се таке? Ну, й чого се усі порозходилися так швидко? Таж я можу ще грати! От, дурні! Ну, омління, — а вони зараз на втікача.

Дмитро. І втекли, мамочко. Нічого не поробиш.

Варвара. От, поганий город. А так хочеться грати!

Дмитро. А ти грай.

Варвара *(химерно).* А, грай, грай! Я-б хотіла, щоби був гомін, рух, щоби довкола танцювали, дуріли... От поганий город. Яма, багно. Ех, як би се так у Петербурзі, — заразби помандрували у якусь реставрацію: Музика, незнайомі обличчя, а тут немов могила. Усе вже спить.

Дмитро. А ти заграй, — а я з Віронькою потанцюю. Тільки вальс звичайний, щоби можна було танцювати.

Варвара. Ну, гаразд. Танцюйте хоч ви. *(Починає грати другого вальса)*

Дмитро *(жартовливо до Віроньки).* Мадмоазель! Можу вас просить?

Віра *(жартовливо комизиться).* Ну, звичайно.

Дмитро *(наслідує провінціональних кавалерів).* Дивна сьогодня погода, мадмоазель.

Віра. Егеж, справді дивна. Мені здається, що вже швидко зима увійде у свої права.

Дмитро. Ви, мадмоазель, сковбзаєте на лижвах?

Віра. Авжеж, сковбзаю.

Дмитро. Як приємно мати таку інтеліґентну віз-а-ві.

Віра *(в тон).* Як приємно мати такого інтеліґентного каваліра.

Варвара *(нараз уриває гру).*

Дмитро. Ось тобі і на!

Віра. А ми ще не успіли й розігнаться...

Варвара *(захлопнула накривку пяніна, встає).* Ні, годі! Втомилася. Пора спати. Ви, пане танцюристий, будь ласка, на усі чотири вітри...

Дмитро. А Віронька?

Варвара. Віроньці я маю дещо сказати.

Дмитро *(з жартовливо-церемонним поклоном).* Мадам! Мадмоазель! *(Йде геть).*

Віра. Монсє!
Варвара. Ну, так, — значить, всі повтікали.
Віра. Всі.
Варвара. І Віктор?
Віра. І Віктор.
Варвара *(жартовливо).* Зухвалець!
Віра *(зітхаючи).* Зухвалець!
Варвара. А ти провчи його гарненько!
Віра. Жаль. Він такий славний.
Варвара. Правда, він такий славний?
Віра. Правда. Він найкращий з усіх тутешних.
Варвара. Ходи, сідай біля мене.

Віра сідає коло неї на канапі. Мовчанка. Варвара притягає до себе Віру і немов у перве придивляється їй. Віра голубиться під враженням тільки що пережитого щастя.

Варвара. Невже се ти, Віронько?
Віра. Я.
Варвара. Я не пізнаю тебе.
Віра. Я сама себе не пізнаю.
Варвара. У твою душу, наче щось увійшло, правда?
Віра. Егеж.
Варвара. І воно дає тобі щастя?
Віра *(мовчки потакує головою. Маленька зупинка).*
Варвара. Ти зараз цілувала його?
Віра. Егеж.
Варвара *(обережно).* А хто перший поцілував: Ти його, чи він тебе?
Віра. На віщо ви питаєте про се?
Варвара. Я хочу знать усе. Таж ти моя донька! Правда? Укохана? Я хочу, щоби нічо не могло отруїть твою душу. Розумієш? Я хочу, щоби на душі в тебе було тихо, тихо. *(Зупинка. Скриваючи хвилювання, бере її за плечі, дивиться просто в очі)* Він перший поцілував тебе, чи ти його? Ти мовчиш? Не хочеш сказать?
Віра *(ховає лице їй на груди).* Матусенько!
Варвара. Ти перша?
Віра *(ледви чутно).* Я.
Варвара *(рада, не вміє скрити сеї радости, — встала і пройшлася по кімнаті. На душі знов бадьоро, знов весело. Поправляючи перед дзеркалом причіску, поглянула на себе. Побачила на столі вино, налила і випила дескільки ковтків. Віра не змінила пози).*
Варвара. А він? *(Віра мовчить)* А він відповів тобі?
Віра. Егеж, він поцілував мене в волося.
Варвара. І що сказав? *(Мовчанка)* Щож він сказав тобі? *(Мовчанка)* Щож він сказав тобі? *(Мовчанка)* Ти не хочеш виявить сього? Так? Не хочеш?
Віра. Він сказав: Голубонько ти моя!

Варвара. А ти? А ти що відповіла?

Віра. Я — нічого. У мене з початку наче здавило щось душу, потім... так широко стало! Я була така щаслива, матусенько. Ви знаєте, з початку він був такий дивний, такий сумний, а тепер з кожним днем краще, ясніще!

Варвара. Невже?

Віра. Егеж. Розумієте? Давніше він говорив мені про любов і якось чудно воно було. Говорить про любов, — а очі в нього спокійні, холодні. І я не вірила. Себ-то: навіть не я. Я вірила, а от, розумієте — душа там десь далеко, у глибині, — не вірила. Брешеш, — думала я. Брешеш. Але чогож він бреше? Навіщо я йому? Хиба мало панянок у городі? Хибаж я йому накидалася? І так було боляче, так зневажливо, що раз навіть сльози... якось так і потекли струмочком...

Варвара. Ну, а він?

Віра. І тоді у перве блиснули його очі якось так мягко-мягко. І він промовив: Віронько... голубонько... і тоді я зразу зрозуміла: ось воно й справді почалося...

Варвара. Невже?

Віра. Егеж. А сьогодня у танци якось особливо почула, що я близька йому, дорога... і що дуже-б се його вразило, якби тепер сказати, що я не люблю його...

Варвара. Перемогла?

Віра. Егеж, перемогла.

Варвара. Чим жеж ти перемогла?

Віра. Не знаю.

Варвара *(притягаючи її до себе, наче колише її)*. Голубонько ти моя кохана... Весно ти, весно люба, ясна, повна квіток, повна сонця!

Віра *(не слухає, мріючи про себе)*. І як ми сьогодня танцювали... Ах, як се було гарно! Яке се було щастя! А нараз ви упали. Звуки так послідовно замерли. І в мене наче душа завмерла...

Варвара. Голова закрутилася...

Віра. Ви втомилися. Ви втомилися, мої гарні, мої ніжненькі, мої славні...

Варвара. Егеж, втомилася.

Віра. Ідіть, покладіться. Я посиджу біля вас; вкрию вас одіялом.

Варвара *(цілуючи її)*. Голубонько моя!

Віра. Яж люблю вас...

Варвара. Де він тебе поцілував? Осьтут?

Віра *(усьміхаючись перечить хитанням голови)*.

Варвара. А деж?

Віра *(показує пальчиком)*. Осьде!

Варвара декілька разів під ряд, довго і рвучко, сильно цілує її в те місце і під тим поцілунком Віра починає почувати правду. І силку-

ючися увільниться від Варвари, вона встала і трівожно та допитливо дивиться на матір. Зупинка дознання, підчас якої обі женщини дивляться одна на другу.

Віра *(холодно).* Ви зараз якось чудно цілували мене. (*Тримається рукою за те місце, яке цілувала Варвара, мовби захищала його*).

Варвара. Чудно? чому чудно?

Віра (*настирливо*). Ви раніщ не цілували мене у голову.

Варвара. Що се ти, Віро? Що ти говориш? Що з тобою?

Віра. Раніщ ви завжди цілували мене в лице.

Варвара (*збентежено, зі штучною, винуватою усмішкою*). Ах, якаж бо ти смішна стала! Закохалася і стала смішна. Ну, ходи, я поцілую тебе в лице.

Віра (*гостро*). Не хочу.

Варвара (*встає, нещирий сміх*). Не хочеш? Так я на силу... (*Цілує її в лице*). Тепер гаразд? (*Віра машинально піддається її пестощам, але не відповідає на них*).

Варвара. А тепер поцілую тебе в очі. (*Віра немов автомат*).

Варвара. Ну, так. Рада? (*З пестощами, у яких нещирі, штучно-байдужні нотки*). Памятаєш? Памятаєш, як то колись, давно, коли ти була ще маленька, я одно твоє око називала Ігорчиком, а друге Петром Івановичем? Я забула: котре Ігорчик? Праве чи ліве?

Віра (*мовчить, не зводючи з неї очий, наче стежить за нею*).

Варвара (*замітно хвилюється під тим поглядом*). Здається ліве Ігорчик?

Віра (*мовчить*).

Варвара. Ліве? Правда? (*Зразу упалим голосом*) Ти мовчиш? Ти не хочеш мені відповідати? (*У Віроньки весь час назрівають сльози, і от вона тихо схиляється на край канапи, закриває лице руками. І тремтять від ридання плечі*).

Варвара. Віра. Що з тобою? З тобою щось страшне? (*Віра не відриваючи від обличчя рук, йде до себе*).

Варвара (*майже з криком*). Віро! Віронько! (*Віра, не зупиняючися, йде геть*).

Варвара (*здивовано, з острахом дивиться на неї; їй хоеться підбічи до неї, обсипать поцілунками, але немає ані сил, ні смілости. І поневолі опадають руки і вона стоїть, звісивши голову і в неї нема ані думок, ані бажань, — опустіла душа*).

(*Тихо відчиняються двері, нечутною ходою входить Дмитро, довго і уважно дивиться на неї*)

Дмитро. Варко!

Варвара. Господи, як налякав. Підкрався, як примара.

Дмитро. Вибач.

Варвара. Ти що?

Дмитро. Я нічого, так собі.

Варвара. Але в тебе якийсь трівожний вигляд.

Дмитро. Трівожний?

Варвара. Егеж.

Дмитро. А про те можливо.

Варвара. Що сталося?

Дмитро. Нічого не сталося. Я тільки хотів тебе спитать про одне...

Варвара. Ну, так питай.

Дмитро. Я, здається, розмовляю з тобою звичайним тоном, а ти чогось підносиш голос.

Варвара. Можливо. Вибач. Але я просто злякалася твоєї незвичайної появи.

Дмитро. Ах, незвичайної?

Варвара. І загалом я почуваю себе якось погано. Тож як тобі від мене чого треба, питай швидше, а потім оставимо одно одного в спокою.

Дмитро (*підкреслюючи*). Гаразд. А потім оставимо одно одного в спокою. Се прегарні слова.

Варвара. Боже єдиний. А се знов що таке?

Дмитро. Варко! Менше тих окликів. Дай мені відповідь, будь ласка: чого се Віронька плаче?

Варвара. Що таке?

Дмитро. Чого се Віронька плаче? Я зараз зустрів її в коридорі, — вона йшла і гірко плакала. Чого се?

Варвара. Вибачай мій друже, — але про се краще тобі її спитать.

Дмитро. Я питав. Вона не відповіла нічого. Навіть не зупинилася. А се на Віроньку не схоже.

Варвара. Не розумію.

Дмитро. Не розумієш? А я, здається, розумію.

Варвара (*гостро*). Щож ти розумієш?

Дмитро. Слухай: Стільки років ми живемо у купі, а сей твій тон у перве.

Варвара. Ну, ще раз вибачай. Мені здається, що сьогодня ти повинен мені потурати...

Дмитро (*схвильовано*). Слухай Варко. Я, як адвокат, бачив багато людських сліз. Я може не зрозумію картини Тіціяна, не розумію Бетовена, — але людські сльози я розумію, Варко. Сльози я розумію.

Варвара. Ну, і чудово. А дальше що?

Дмитро. Дальше? Дальше ось що: чого се Віронька так заплакала? Се плакала вже не дитина, не дівчинка; се плакала доросла людина, яку глибоко і нежданно обидили чимсь, а може й зневажили. Я скажу більше: се плакала женщина і може вона плакала так у перве в життю. Я питаю, чого се?

Варвара. Не знаю, чого.

Дмитро. Не знаєш?

Варвара. Не знаю.

Дмитро. Варко, ти брешеш!

Варвара. Я не бажаю більше говорити з тобою, Дмитре. Іди у свою кімнату.

Дмитро. Ні, вже вибачай. У свою кімнату я не піду. І ми поговоримо ще.

Варвара. Ти повисшаєш голос?

Дмитро. Егеж, я повисшаю голос.

Варвара. Щож се? Ти хочеш грати ролю повелителя?

Дмитро. Я вимагаю кинуть сей тон. Ти будеш розмовлять зі мною сьогодня як моя жінка.

Варвара. Я втомилася.

Дмитро. Ну, голубко, за стільки років можна раз перемогти себе. Візьми під увагу, що увесь вечір сьогодня я слідкував за тобою, за кождим твоїм рухом.

Варвара. Справді?

Дмитро. Егеж. Я скажу більше: я нарошно улаштував ті танці.

Варвара *(трівожно).* Ти? Ти нарошно улаштував танці?

Дмитро *(усміхаючися).* Егеж, нарошно.

Варвара *(схаменувшися).* Ну, гаразд. Щож в тім такого? Щож в тім особливого, що були танці? На кождій вечерці, як запрошують гостий, бувають танці.

Дмитро. Авжеж. Але я нарошно уладив так, що грала ти.

Варвара. Невже?

Дмитро. І я слідкував: як ти повернула голову і побачила...

Варвара *(гостро, сердито).* Що побачила?

Дмитро. Ти не розумієш?

Варвара. Егеж, не розумію!

Дмитро. У друге в життю я примушений сказать тобі: Брешеш! Брешеш, Варко! Брешеш! Ти пригадуєш собі те письмо, анонім?

Варвара. Пригадую, так.

Дмитро. З того часу душа моя безупинно щеміла. З того часу я ясно бачив усе. Невже ти думаєш, що я не зрозумів, що подружжя Барановського з Віронькою се твоя робота?

Варвара. Що ти кажеш?

Дмитро. І тон і обурення твоє — брехливі, Варко! Я знав Віктора, я знав сю душу, я знав, що він не тільки не любить Віроньки, але просто вона і ті умовини, які ти витворила, йому у тягість. Я не допустивби до того подружжя, не допустив би... Але потім сталося чудо. Егеж, на моїх, на тих ось сліпнущих очах, сталося чудо. Я бачив, як Віронька своєю молодістю, своєю надзвичайною душею, увійшла йому у душу. Я бачив, як він все більше і більше зацікавився нею, я бачив, як у ньому, наче вогник, зародилося якесь почування, спершу непомітне, маленьке, як воно росло з кожним днем все більше і більше і як воно тепер

перейшло у любов. Так, у любов ликуючу. І я бачив, як ти не вірила тому, як ти не хотіла вірити, як не могла вірити! І кожний день, що приходив, вплітав у твою голову один сивий волос більше! Я все бачив, Варко, все, і сьогодня я бачив, як ти повірила... Егеж, сьогодня ти повірила... Неправду я кажу?

Варвара *(мовчить).*

Дмитро. Неправду я кажу?

Варвара *(байдужно).* Егеж. Ти кажеш неправду.

Дмитро. Брешеш, кажу правду.

Варвара. Слухай, Дмитре!... Навіщо хвилюватися? Як ти хочеш, я скажу тобі правду. Коли я не говорила її тобі до сього часу, се лиш через те, що не хотіла хвилювать тебе... Сам ти гаразд знаєш, як воно тобі шкодить, як лікарі заборонили тобі се... Але як що ти домагаєшся, як що ти хочеш, — гаразд, я скажу.

Дмитро. Будь ласка, прошу тебе...

Варвара. Слухай, Дмитре. Я твоя жінка і знаю, що коли ти забажаєш, я повинна розказать тобі усе... Але, невже ти голубчику не розумієш, що в кожної людини єсть у душі такий куточок, куди не можна нікого пускать, навіть чоловіка, коханого та дорогого. Таж ти такий чуткий і інтеліґентний. У душі є такі куточки, в яких хочеться почувать тільки самій... І через те я прохаю тебе: не увіходь! Зжалься! Зрозумій!

Дмитро. Ні, ти скажеш.

Варвара. Слухай: Я любила і люблю тільки тебе одного. Повір мені. Ну, кинь свої вимоги. Не користуйся так жорстоко своїми правами. Таж ти бачиш, я стомлена, у мене просто фізичних сил не стає брехати тобі дальше... Я вже не кажу про сором, про сумління. Ти може не ймеш віри... Але сил нема, — розумієш? звичайних фізичних сил нема дальше брехати. Я втомлена, я можу ще раз омліти, і через те я прохаю тебе: не вимагай від мене правди... Знай: я любила і люблю тільки тебе. І все зроблю для тебе, на все рішуся для тебе.

Дмитро. Я знаю правду і хочу, щоби ти тільки підтвердила її. Я не можу більше...

Варвара. Не можеш?

Дмитро. Не можу.

Варвара. Ну, гаразд. Слухай. Останніми часами, ну, так приблизно з кінця минулого року, — я стала почувати, що зі мною твориться щось погане... Ти розумієш, — я хочу сказать твоїми словами, я якось особливо почула скрипки своєї осени. Розумієш? Скрипки заграли якусь трівожну мельодію, — занадто трівожну... Щось сталося з серцем, щось сталося з душою. Сталося незрозуміле, неспокійне, трівожне, може навіть і болюче... Мені якось усе остобісило. І сей город, і сей дім, і ся обстановка, — одним словом, наче смерть ішла на мене. Наче смерть—усюди, в кожному куточку смерть, стежить за мною, хоче схопить,

задавить... По ночах страшні сни, а тут ще ти захворів на очі, — от ще й нова трівога. Кожного дня приходив у наш дім Віктор Іванович. Його відвідини наче заспокоювали мене, він умів якось розважити мене, я частенько і довго бувала з ним і любила бувати, ми ходили з ним по крамницях, улаштовували усякі добродійні вечірки, концерти... І от, памятаєш, як весною він їздив в Новочеркаск оборонцем? Ну, і... І тоді я почула, що зі мною твориться щось не гаразд, щось недобре... Я зрозуміла, що на мене приходить почування мені непотрібне, яке може розбити не лише моє життя, але твоє,й яке може споганити не лише будуче, але і минуле, яке розібє прожиті роки, розірве спогади, яке знівечить усю душу, — а яке може й не дасть нічого, — ну, розумієш? нічого... От, в якому становищи я опинилася... Що робити? Тут ти з хворими очима день і ніч не давав мені спокою... У день — ласкавий, гарний, унятливий, добрий... У ночі, — я кожної ночі бачила у сні тільки тебе! — Ти приходив до мене молодим студентом, у вишиваній сорочці, із стрічкою, знов снилися ночі на Дніпрі, ти цілував мене давніщими, молодечими цілунками, — а коли я прокидалася, думала, що збожеволію... Розумієш? Збожеволіти!... Боялася! Я почувала, що гину, що ся погибель може прийти у кожну хвилину! І от, тоді я рішилася увільнитись від тої людини. Я бачила, що він дуже подобається Віроньці, що се тільки на волосок від любови. На нього я теж уміла вплинути, я знала, що любов прокинеться у ньому — сеж було безсумнівне: бо чиж можна Віроньку не покохать, коли стрінешся з нею близько? І сталося. Правда, з початку він був холодний, але потім се почування все таяло, таяло... Ти зовсім докладно запримітив се...

Дмитро. І ось сьогодня ти зневірилася?

Варвара. Нехай і так, нехай я зневірилася. Карай до краю.

Дмитро. Але поміж вами не було нічого?

Варвара. Нічого.

Дмитро. Навіть цілунка?

Варвара. Навіть цілунка. Та він навіть не догадувався про се, що коїлося в моїй душі... Йому і в голову не могло прийти...

Дмитро. Ти можеш заручити чесним словом?

Варвара. Авжеж, можу.

Дмитро. Ти можеш поклястися усім своїм минулим життям?

Варвара. Можу.

Дмитро. Усім минулим щастям?

Варвара. Можу.

Дмитро. І усім майбутнім?

Варвара. Можу, авжеж. Залюбки, мій друже... *(Зупинка).*

Дмитро. Ну, ходи до мене...

Варвара *(підходить).*

Дмитро *(бере її за руки).* Голубко моя, голубко... Знеможена моя голубко...

Варвара. Ну, тепер... віриш?

Дмитро *(гладить її по голові).* Голубонько моя... Голубонько... прости.

Варвара *(пройшлася по кімнаті).* Ах, як мене голова болить, як болить...

Дмитро. Ну, я йду.... Прощай... *(Цілує руку)* Почуваю, що не засну до ранку...

Варвара. Ну, до ранку вже не багато осталося...

Дмитро. Пращай.

Варвара. Пращай.

Дмитро йде геть. Варвара гасить одну лямпочку. Підходить до вікна. За вікном — темна, глуха ніч... В низу горить ліхтарня. Сиплеться густий безконечний сніг.

ЗАВІСА.

ПЯТА ДІЯ.

Декорація першої дії. Зима. Дерева перед вікнами в інею. У вікнах подвійні рами. Видно, як паде сніг. В кімнаті усюди розкладені валізи. Ладяться в дорогу. Накритий стіл для сніданку: чотири накриття. Варвара і Маруся складають у валізи білизну.

Варвара. Ні, ні, Марусе, — се сюди. Там повно. Рушники і простирала сюди, у ту валізу.

Маруся *(роздивляє узор).* Як акуратно! І очий не одведеш! Який гарний узор!

Варвара. Гарненький узор, правда?

Маруся. А кудиж се наші молодята їдуть?

Варвара. У Бяріц, у Францію.

Маруся. А там що? Тепло тепер, чи що?

Варвара. Тепло.

Маруся. І не віриться, щоб тепер могло тепло бути. У нас ось скільки вже днів сніг сиплеться. А наш швейцар *(сміється)* вуха відморозив. Уся челядь сміється: на пічці, кажуть, успів вуха відморозить. Я кохала його, пані, з усеї душі кохала, а тепер усе, як рукою, зняло. Підвяже лице ось так, — скидається на заяця. Не має найменшої психольоґічної можливости дивитися на нього!

Варвара. Марусе, вам кращеб мовчати!

Маруся. Я ще одно слово скажу вам, пані, а потім вже як мертва буду ходить по кімнатах.

Варвара. Ну, кажіть.

Маруся. Дозвольте і мені провести їх на станцію. Я на одну-однісеньку хвилиночку.

Варвара. Гаразд, їдьте.

Маруся. Я й шапочку нову уберу. У перве.

(Входить Дмитро).

Дмитро. Ну, щож? Якжеж там діла?

Маруся. Готово, пане, готово.

Варвара. Великі пакунки у них будуть.

Дмитро. Егеж. І яб залюбки повіявся кудись під блакит неба. *(Підходить до вікна)* А то ось що? Сніг і сніг, і так уже пятий день. Хоч щож? І сніг гаразд. В кімнаті гарно, затишно. Подвійні рами. Бадьоро горить вогонь. *(Варвара підходить теж до вікна).*

Варвара. Правда: який великий сніг. Що се наші так баряться?

Дмитро *(дивиться на годинник).* Ну, до потягу ще більш години.

Варвара. Не успіють вже поснідати.

Дмитро. А ми по військовому, швидким темпом.

Варвара. Марусе! Покличте швейцара і сторожа, або ще кого, — треба річи одвезти на станцію.

Маруся. Іду, пані. *(Зупинка).*

Дмитро *(уважно дивиться на Варвару).*

Варвара. Чого се ти так дивишся на мене?

Дмитро. А ну, ну, ну... Стрівай, стій... так коло світла...

Варвара *(збентежена).* Що се ти?

Дмитро. Я подивлюся на тебе. Ти подумай: я давно майже не бачив тебе... І ось зараз, наче, у перве...

Варвара. Я змінилася?

Дмитро. Егеж, трохи...

Варвара. Ти будь щирий, мій друже... Кожного ранку я бачу у волоссю нові і нові білі ниточки...

Дмитро *(мягко).* Не білі, а срібні... Се струни осінних скрипок, моя дружино. *(Бере її за руку)* Осінні скрипки грають свою мельодію.

Варвара, Егеж, грають. І здається, голубчику, що пєса йде вже під кінець. І скрипки вже стихають. Подивися у вікно: сніг так і сиплеться.

Дмитро. Егеж, сиплеться сніг.

Варвара *(провадить рукою по його волоссю).* І на наші голови сиплеться, сиплеться...

Дмитро. Але від того снігу не холодно? Правда?

Варвара *(по зупинці, задумано).* Ні, голубе, холодно. Дуже холодно.

Дмитро *(цілує її в руку).* Як ласкаво ти говориш сьогодня. Сьогодня у тебе великі-великі, прозорі, скорботні очі. І вони наче бачуть далеко, далеко.

Варвара *(задумано).* Егеж, мої очі бачуть сьогодня далеко. Дуже далеко...

Дмитро *(неприродно бадьоро, бажаючи піднести тон).* А мені гарно, Варочко! Щоб там не говорили, а мені гарно Нехай навіть стихають скрипки, нехай іде старість, нехай на голову сиплеться сніг, а мені гарно! Я радий, що бачу отсей світ, мене радує все: і се затише і се тепло, сей ясний вогонь у грубці... Ти у мене!... *(Притягає її до себе)* І у сніжних шатах, ти будеш прекрасна... І тихо доживем ми своє життя...

Варвара *(крізь скриті сльози).* І вже ніколи не побачимо весни...

Дмитро. Флєти весни, сурми літа, скрипки осені...

Варвара. І німота зими. *(Крадькома втирає сльози)* Ач, які сентименти завели! І я наче хвилююся. Не треба. *(Стре-*

пенулася) А от і наші підїхали! *(Вона стрівожилася, не знає, куди подітися).*

Дмитро *(дивиться через бінокль).* Егеж, вони й справді! А Віронька начеб то і змерзла. Мороз нащипав щічки...

Варвара. Холодно.

Дзвінок у передпокою. Варвара затремтіла. Вона стрівожена край і хоче се скрити перед чоловіком. В дальших кімнатах голоси, — усе блище і блище).

Варвара. Дмитре, слухай. Я піду, погляну, чи сніданок готовий.

Дмитро. Іди.

(Голоси все блище, — вбігає Віронька, румяна з морозу, за нею Віктор).

Віра *(до Дмитра).* Ах, яка я рада, що побачила тебе! Ну, здоров іще раз! *(сильно цілує його дескільки разів)* Як я затужила за тобою! Ну, як там твої сліпаки?

Дмитро. Го-го! Сліпаки дивляться! Не сліпаки, а обсерваторія. *(Здоровкаються з Вікторем)* Здоров, Вікторе!

Барановський *(гріючи руки біля вогню).* У, холодно, чорт бери!

Віра. Холодно, татусику. У, як холодно! Щічки начеб хто голкою поколов!

Барановський. Знаєш, до ліса домчалися...

Віра. Як там гарненько! А скільки снігу!

Барановський. Ще й незайманий...

Віра *(перехоплює).* Ще й незайманий! Наші сліди перші... Так і осталися шнурочком.

Барановський. От тепер зібрать би гарну кумпанію, та на зайців!

Віра *(коло стола, бере скоринку хліба і жує).* Ну, й їсти хочеться!

Дмитро. А ось зараз і снідать будемо. Сьогодня у нас, дітки, осетрина. Свіжа! З хріном! Пальчики оближеш! „Отче діяконе, ви пєте горілочку?“ — „Пю, як є холодна осетрина. Ну і пю, як нема холодної осетрини!„

(Входять: Маруся, сторож і швейцар Василь).

Маруся. Ось, привела.

Дмитро. Ви по річи?

Швейцар *(вуха перевязані чорною хусткою, наче заячі вуха).* Так, правильно!

Маруся *(дивлячися на нього порскає сміхом. Швейцар суворо подивився на неї).*

Дмитро. А фіра є?

Швейцар. Обовязково. Авжеж, санки!

Дмитро. Гарно. Так отсі три здати в багаж.

Швейцар. А все инше у вагон, значить?

Віра. А инше у вагон.

Швейцар *(подумавши).* Знаєте, богато... Прийдеться класти під сідало.

Барановський *(добуваючи гроші).* І два білєти купиш, першої кляси, до Волочиск.

Дмитро. Ех, як почую я такі слова: Волочиска, Верболово, Сосновиці, — так серце щемить... Остобісило мені се місто страх.

Швейцар *(заправляючи відправкою річий).* Місто, смію завважити, негодящої катеґорії, а тут ще, смію завважити, зима люта буде.

Барановський. А ти відкіля знаєш?

Швейцар. Я вмію розпізнать по молодику. Тай ще деякі признаки є.

Дмитро *(жартовливо до Вірочки).* Чуєш? Чуєш, що чоловік каже? А ти будеш у літних пантофлях по горячому пісочку бігать... *(Йде геть).*

Виносять річи, Віра щось говорить до швейцара, щось показує. Віктор узяв ґазету. Входить Варвара. Увесь час вона оживлена, нервово піднята.

Варвара. А! приїхали, голубятка! А ми тут ждали-вижидали. *(До Віри)* Ах, яка ти смішна! *(Цілує її)* Мабуть змерзла? Га? У, — авжеж. Ушенята—червоні, носик червоний... Та кинь отсе! І без тебе все зроблять! Сідай краще під грубку... *(Веде її до пічки)* Дивися, як ясно горить огонь! Як тепло! Га? Спробуй. Сідай ось тут. Я ось і лавочку тобі підсуну. Мабуть і ноженята змерзли?

Віра. Ні, нічого... *(Вона зразу якось повяла).*

Варвара. Говори! І чого се ти така невесела?

Віра. Я? Що ви, матусю? Я нічого. Я весела.

Варвара. Вікторе Івановичу! Що се ви там залізли у ґазету? Ходіть сюди, погрійтеся теж...

Барановський *(іде).*

Варвара. От і гаразд. Сідайте ось тут. Грійтеся...

Барановський. Цікаві новинки в ґазетах.

Варвара. Ну, шановний добродію, про ґазетки ані словом!... *(Нараз до швейцара)* Василю! Ах, Господи! Та обережніще з тим куфром! Його треба віком у верх нести, а ви...

Швейцар. Смію зауважити...

Варвара. Смію зауважити, що віко ось, а дно ось...

Швейцар. Се річ делікатна. *(Суворо)* Двірник! Бери куфер обережніще! *(Перевертають куфер і виносять його геть)*

Швейцар. Се все такий народ, що, йому до ладу розтлумачить не можна! У них міністерство *(показує на чоло)* дуже погано працює! *(Йде геть)* Через дві хвилини я буду на станції.

Маруся *(входить, порядкує на столі серветки).*

Варвара. Марусе, вина треба більше.

Маруся. Слухаю, пані!

Варвара. Я хочу, щоб сьогодня було вина багато-багато... увесь стіл...

Маруся *(пішла геть).*

Віра *(жартом).* На дорогу не можна багато пити. Усі білєти погубимо.

Дмитро *(входить).* Де тільки розмова про вино, — там без мене не обійдеться. За третьою стіною почую. *(Слідком за ним Маруся вносить рибу).*

Маруся. Готово, пані!

Варвара. Ну, панове, будь ласка! Та не судіть, самі винуваті, що спізнилися.

Дмитро. Се що? Оо! Холодна осетрина! „Пю, як є холодна осетрина“.

Маруся. Не зовсім холодна, пане. Ще не простигла.

Дмитро. Не простигла, заждем! *(Усі сідають)* Приходить козак на постій: „Бабусенько! варили вареники?“ „Не варили, голубчику!“ „Не варили — так жаждем!“ Вікторе! Вікторе, ти голубе, сідай ось тут. Ми обидва приймем зараз по 15 крапель. Та що се з тобою сьогодня! Ти не людина а хмара...

Барановський. Та мене справа ся трівожить. Передав її тому Пилипенкови, тай душа щемить...

Дмитро. Се ти про Елістартовське?

Барановський. Егеж.

Дмитро, Облиш, на Пилипенка можна покластися. Будь спокійний.

Віра *(серйозно)*. І я йому так кажу: На Пилипенка можна покластися. *(Загальний сміх).*

Дмитро *(жартовливо до Віроньки)*. Господи! Відкіля говорять? Число вашого телефону? Га? Вікторе? Ось яка жінка, га? *(жартовливо серйозно)* Авжеж, Віронько, твоя правда: на Пилипенка можна покластися! Пилипенко, се: го-го! Се, брате, штука! Ну! А при тій нагоді промостимо собі доріжку. За процвітання, так сказать. *(Мягко тепло)* Нехай пішле вам Господь Бог гарну погоду, нехай теплий буде океан, нехай життя стріне вас, як укоханих своїх діток, нехай гучно і переможно грають флєти вашої весни... А ми ось з нею будемо гріться під грубкою, розгорнемо карту Европи і будемо думати: де то тепер наші дітки кохані? *(Цілує руку Віри)* Де то наша Віронька, наша донечка? Де то шмигають тепер білі пантофлі?

(Дзвонить телефон, входить Маруся).

Віра. Господи, хто там? Розмовтеся будь ласка.

Маруся *(в телефон)*. Я слухаю... *(Нараз прискає сміхом)* Се швейцар Василь. Ну? *(Не кидаючи слухавки)* Каже, що треба квапитися, *(В трубку ненависно)* Га? *(до Дмитра)* Каже, що до потягу осталося усього 20 хвилин... *(В трубку)* Га? *(До Дмитра)* Каже, що вже все зроблено.

Дмитро. Ну, щож? Як квапитися, так квапитися... *(Наливає)* „А як не має осетрини, — пю без неї“. Марусе! Несіть сюди пальта і шапки!... Уберемося тут... Ну? У них всіх чарки повні? Ну? Будьмо здорові! *(Пють)* Вікторе, ти ось оливками закуси. Добрі Єрусалимські...

Варвара *(нараз схоплюється з місця, витирає очі і йде до вікна)*.

Дмитро. Варонько! Що з тобою, голубко? *(Пє з нею)* Що з тобою? Господи Боже!

Варвара *(тремтячим голосом)*. Лиши мене, Дмитре!... Іди снідай...

Дмитро. Голубко моя ти! Ну, нічого... Ну, стрівай! (*У нього теж сльози*) Ну, якось... По весні і ми з тобою зберемося. Потепліщає і визирне сонечко, — от тоді і ми поманджаємо... В Італію, — десь у Фльоренцію, в Палєрмо, в Соренто... Ну, годі... годі...

Варвара. Гаразд... Гаразд... (*Близько прихиляєся до шиби, щоби не було замітно сліз*).

(*Маруся і друга покойова виносять одежу*)

Віра (*нараз гостро*). Марусе! Подавайте! (*Швидко гострими рухами одягаєтьея*).

Віктор, Дмитро, Варвара теж одіваються. Всі мовчать, всі наче щось почувають і се щось важке, його треба скривати, таїти.

Дмитро. Ну, так... А тепер сядемо...

(*Сіли. Зупинка. Не дивляться на себе*).

Дмитро (*виймає годинник*). Ну, панове? Рушаємо?

Барановський. Рушаємо.

(*Дмитро встає перший, за ним усі*).

Дмитро (*до Віри*). Ну, ялиночко! До побачення. (*Цілує її декілька разів*) Бувай здорова, рости велика, (*жартовливо*) і перш за все, частенько пиши листівки.., Пращай, Вікторе! Будь спокійний... А Елістратовщину викинь із голови... Все уладиться...

Барановський. Гаразд, гаразд. Я спокійний.

Дмитро (*швидко йде геть*).

Варвара пращається мовчки. Вікторови стискає руку, Віроньку цілує.

Варвара. Ви, їдьте, а я на хвилиньку вернуся... Тут в мене невеличке діло.

Барановський. Але ви всеж таки приїдете?

Варвара. Авжеж, авжеж, обовязково... Слідком за вами.

Барановський. Ну й гаразд. Їдемо.

Виходять. Варвара дивиться за ними. Потім мовчки з окаменілим лицем озирається поза себе: скрізь пусто. Задзвонив телефон, вона здіймає слухавку, дзвінок перестав. Пройшлася помалу по кімнаті. Сіла у фотель... Схилилася.

(*Довга зупинка*).

Тихо відчинилися двері. Входить безгомінно Віронька. Вона вже жінщина, котра все розуміє і все бажає простити. Варвара чує її, але не повертається. Віра підходить до неї, бере її за руку. Вона встає горда, холодна, камяна: ворог, — не треба грати комедію, — ворог лицем в лице. І нараз глянула в ясні очі, щось обірвалося, обнялися, заридали, обсипують себе пілунками... але... треба їхати. Про се перша згадала Варвара. Вона йде до стола, на якому лежить китиця, загорнута в тонкий блакитний папір. Тремтячи від ридання, Варвара розгортає папір і подає Вірі багато, багато білих троянд. Віра бере китицю, палко цілує її і йде геть. Біля дверей зупиняється.

Віра. А на станцію приїдете?

Варвара *мовчки хитає головою, підходить до вікна, дивиться у низ. Там ждуть на Віроньку, треба їхати: потяг вже швидко надїде...*

ЗАВІСА. — КІНЕЦЬ.

Театральна Бібліотека „РУСАЛКИ“

під редакцією Григорія ГАНУЛЯКА

ЛЬВІВ, КУРКОВА 10,

випустила досі слідуючі театральні пєси:

1) Гр. Марусин: „Хоч раз його правда“, шутка на 1 дію, другий наклад, дієвих осіб 5. 24 стор. . . . . 40 „
2) Д. К.: „Неповелося“, фарса на 1 дію зі співами і танцями; дієвих осіб 3. 16 стор. 40 „
3) Ле-ле: „Перший голова Ревкому“, фарса на 1 дію зі співами, дієвих осіб 7. 20 стор. . . . . 40 „
4) Ле-ле: „Після равту“, фарса на 1 дію зі співами. Дієвих осіб 6. 24 стор. . . 40 „
5) О. Бабій: „Воєнна любов“, жарт на 1 дію зі співами; дієвих осіб 5. 16 ст. . . . 40 „
6) І. Сурґучев: „Осінні скрипки“, драма на 5 дій, переклад Й. Стадника . . 160 „
7) Микола Айдарів: „Фіцлі-Пуцлі“ . . 50 „

☛ Катальоґ книжок видавництва „Русалка“, одержите за надісланням почтового значка за 10 Мп.